

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

განათლების ფაკულტეტი

პედაგოგიურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი

ხელნაწერის უფლებით

ლილი ქორიძე

სკოლის დემოკრატიული მმართველობის სფეროები და
პრინციპები

სპეციალობა: განათლების ფილოსოფია

განათლების დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

წარდგენილი დისერტაციის

ავტორეფერატი

ბათუმი

2018

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის განათლების ფაკულტეტის პედაგოგიურ მეცნიერებათა დეპარტამენტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: გული შერვაშიძე - ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

უცხოელი შემფასებელი: რიჩარდ ჰარისი - დოქტორი, რედინგის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი ისტორიის სწავლების დარგში, სწავლებისა და სწავლის დირექტორი.

შემფასებლები: იმერი ბასილაძე- პროფესორი, განათლების აკადემიური დოქტორი, ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;

გურამ ჩაგანავა - პროფესორი, ფსიქოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი;

ლალი ანთიძე - ასოცირებული პროფესორი, ფილოსოფიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება 2018 წლის 24 აპრილს, 13:00 საათზე, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის განათლების ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმი, ნინოშვილის ქ. N35, უნივერსიტეტის I კორპუსი, მესამე სართული, აუდიტორია N59.

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შესაძლებელია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკასა და ვებ გვერდზე www.bsu.edu.ge

სადისერტაციო საბჭოს სწავლული მდივანი,

სადისერტაციო ნაშრომის ზოგადი დახასიათება

წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომი „სკოლის დემოკრატიული მმართველობის სფეროები და პრინციპები“ შედგება შესავლის, ოთხი თავისა და დასკვნითი ნაწილისაგან. ნაშრომის შესავალში გაანალიზებულია საკვლევი თემის აქტუალობა, კვლევის მიზნები, ამოცანები, ანალიზის მეთოდები, მეცნიერული სიახლე, მისი თეორიული და პრაქტიკული ღირებულება.

თემის აქტუალობა: საქართველოს თანამედროვე სოციოკულტურულ პირობებში სასკოლო საგანმანათლებლო სისტემის განვითარებას მისი ეფექტური მართვა განსაზღვრავს. სკოლის მიერ დასახული მიზნების განხორციელება ერთი მხრივ, მისი მმართველობის ფუნქციური სისტემის ადეკვატურ გაგებასა და ჩამოყალიბებაზეა დამოკიდებული, მეორეს მხრივ კი სკოლის მართვა/მმართველობის სფეროში უახლესი მეცნიერულ-პედაგოგიური ტექნოლოგიების პრაქტიკაში დანერგვასა და განხორციელებაზე.

საქართველოს კანონში ზოგადი განათლების შესახებ განათლების მთავარი მიზნები და ამოცანებია განსაზღვრული; ნათქვამია, რომ „ზოგადი განათლების მიზანია საქართველოს მოქალაქის აღზრდა და მომზადება ზოგადი განათლების შემდგომი პროფესიული და საზოგადოებრივი ცხოვრებისათვის“ (საქართველოს.....2005: მუხლი 2, პუნქტი მ, გვ.2).

ამავე კანონის მესამე მუხლის პირველ ქვეპუნქტში მოყვანილია საქართველოს ზოგადი განათლების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის ძირითადი მიზნები:

ა) მოსწავლის ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების მქონე, თავისუფალ პიროვნებად ჩამოყალიბებისათვის საჭირო პირობების შექმნა;

ბ) მოსწავლის გონებრივი და ფიზიკური უნარ-ჩვევების განვითარება, აუცილებელი ცოდნით უზრუნველყოფა, ცხოვრების ჯანსაღი წესის დამკვიდრება,

ლიბერალურ-დემოკრატიულ ღირებულებებზე დამყარებული სამოქალაქო ცნობიერების ჩამოყალიბება, მოსწავლის მიერ კულტურულ ფასეულობათა პატივისცემა, ოჯახის, საზოგადოების, სახელმწიფოსა და გარემოს წინაშე უფლება-მოვალეობების გაცნობიერებაში ხელის შეწყობა (საქართველოს.....2005: მუხლი 3, პუნქტი 1, გვ.5).

ზემოხსენებული მიზნების მისაღწევად, საქართველოს მთავრობა პასუხისმგებლობას იღებს, უზრუნველყოს ზოგადი განათლების ღიაობა, ყველასათვის თანაბარი ხელმისაწვდომობა, საჯარო სკოლის რელიგიური და პოლიტიკური გაერთიანებებისგან, ხოლო კერძო სკოლის პოლიტიკური გაერთიანებებისგან დამოუკიდებლობა, აგრეთვე, ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებების ადმინისტრაციული და ფინანსური ავტონომია; ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში ძალადობის აღმოფხვრა; ინკლუზიური სწავლების დამკვიდრება და ა.შ. აღნიშნული დოკუმენტიდან გამომდინარე, საქართველოს მთავრობა სკოლებში დემოკრატიული პრინციპების დამკვიდრებას და განხორციელებას ისახავს მიზნად.

გაერთიანებული ერების ბავშვთა უფლებების კონვენციის 12.1-ე მუხლში ნათქვამია: „საკუთარი შეხედულებების ჩამოყალიბების უნარის მქონე ბავშვის უფლებას, თავისუფლად გამოხატოს ეს შეხედულებანი ბავშვთან დაკავშირებულ ყველა საკითხზე, ამასთან ბავშვის შეხედულებებს სათანადო ყურადღება ეთმობა ბავშვის ასაკისა და მოწიფულობის შესაბამისად“(UNICEF, n.d.: 14).

ამავე კონვენციის 29-ე მუხლში ნათქვამია, რომ ყველა ბავშვს აქვს განათლების მიღების უფლება, რაც მას ამზადებს “თავისუფალ საზოგადოებაში შეგნებული ცხოვრებისათვის გაგების, მშვიდობის, შემწყნარებლობის, მამაკაცებისა და ქალების თანასწორობის, ყველა ხალხს, ეთნიკურ, ეროვნულ და რელიგიურ ჯგუფებს, აგრეთვე მკვიდრი მოსახლეობის წარმომადგენელთა შორის მეგობრობის სულისკვეთებით“(UNICEF, n.d.).

კონვენციის აღნიშნული ორი დებულება კიდევ ერთხელ მიუთითებს აუცილებლობაზე, სკოლა გადავიდეს დემოკრატიული მმართველობის სისტემაზე, რაც უპირველესად მოსწავლეთა გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ჩართულობის უფლებას გულისხმობს.

პროგრამა „პესტალოცის“ წარმომადგენლებმა 2014 წელს მოამზადეს მანიფესტი: „განათლება ცვლილებებისთვის - ცვლილებები განათლებისთვის“, რომელიც წარმოადგენს განათლების პრაქტიკოსების ღია წერილს განათლების პოლიტიკის მმართველების მიმართ, რომ XXI საუკუნის სკოლებმა ახალგაზრდები უნდა მოამზადოს დემოკრატიული და სიცოცხლის უნარიანი ცხოვრებისათვის, ამიტომ თანამედროვე სკოლები უნდა ითვალისწინებდნენ აღნიშნული მანიფესტის რეკომენდაციებს და ზრუნავდნენ ისეთი ადამიანების აღზრდაზე, რომელთაც შეეძლება აქტიური საზოგადოებრივი მოღვაწეობა. ახალგაზრდებს კარგად უნდა ჰქონდეთ განვითარებული ისეთი კომპეტენციები, როგორებიცაა ინოვაციური, შემოქმედებითი და კრიტიკული აზროვნება, პრობლემის გადაჭრა, თანამშრომლობა და ა.შ. ამ მიზნების მისაღწევად სკოლა უნდა ახორციელებდეს დემოკრატიულ მმართველობას, სადაც სკოლის ყველა წევრი გამოცდილებაში ისწავლის დემოკრატias.

თანამედროვე განათლების სპეციალისტები ჯ. დიუი (1916), რ. რორტი (1979) და პ. ფრეირი (1968), ამტკიცებენ, რომ ბავშვები დემოკრატias სკოლაში უნდა ეზიარონ. სკოლა მნიშვნელოვან როლს არსულებს მოსწავლეთა სოციალიზაციაში. მიუხედავად ამ არგუმენტისა, ჩვენი კვლევის შედეგების მიხედვით საქართველოს ზოგიერთი სკოლა ჯერ კიდევ ავტორიტარული სტილით იმართება და უამრავ პრობლემას და წინააღმდეგობას აწყდება სკოლაში დემოკრატიული მმართველობის დანერგვას. სკოლების დემოკრატიული მმართველობის განვითარების ხელშესაწყობად საჭიროა გამოვკვეთოთ ბარიერები და სკოლების დემოკრატიზაციის საუკეთესო გზების საპოვნელად შევიმუშაოთ რეკომენდაციები.

კვლევის მიზანია საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების დამკვიდრებაში არსებული ბარიერების შესახებ სასკოლო საზოგადოების წევრების შეხედულებების შესწავლა. შესაბამისად, **კვლევის ამოცანებია:**

- I. სკოლებში დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების შესწავლა;

- II. მცირე ემპირიული კვლევით სკოლის დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების დამკვიდრების მნიშვნელობისა და საჭიროების შესახებ სასკოლო საზოგადოების წევრების შეხედულებებისა და დამოკიდებულების შესწავლა.
- III. ქართული სასკოლო საზოგადოების წევრებისთვის ამ ბარიერების გადალახვის პრაქტიკული რეკომენდაციების შეთავაზება.

კვლევის ობიექტი - ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლები.

კვლევის საგანი - შიდა სასკოლო მმართველობის დემოკრატიზაციის პედაგოგიური პრინციპები, ფორმები და მეთოდები.

კვლევის ჰიპოთეზა - შიდა სასკოლო მმართველობის დემოკრატიზაციის პედაგოგიური პრინციპები იქნება ოპტიმალური, თუ

- შიდა სასკოლო მმართველობის ჰუმანიზაციის და დემოკრატიზაციის პროცესს სკოლის კოლექტივი ხელახლა გაიაზრებს;
- მნიშვნელოვნად შეიცვლება მთელი პედაგოგიური პროცესის მონაწილეთა ურთიერთობები.;
- პედაგოგიური პროცესის მონაწილეთა შემოქმედებითობის აქტივაცია და საქმიანობის დადებითი მოტივაციის გაძლიერება მაქსიმალურად უზრუნველყოფილი იქნება შიდა სასკოლო მმართველობის პედაგოგიურ პროცესში თითოეული მათგანის ინდივიდუალური ჩართულობით;
- მოხდება სკოლაში მოქმედი სასწავლო პროგრამების ჰუმანიზაცია, დემოკრატიზაცია და სოციალიზაცია.

ნაშრომის **კვლევის ძირითადი მეთოდებია**: წყაროების ანალიზი, გამოკითხვა, დაკვირვება, ლოგიკური ანალიზი, შეჯამება, თეორიული კვლევა.

კვლევის მეცნიერული სიახლე: თანამედროვე ეპოქაში, სამყარო გამუდმებით იცვლება, ამიტომ საჭირო გახდა ახალი ტიპის მოქალაქის აღზრდა, რომელსაც შეეძლება კრიტიკული და შემოქმედებითი აზროვნება, სწორი და თავისუფალი არჩევანის გაკეთება, თანაცხოვრება, ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების დაფასება, ცვალებად სამყაროში ცხოვრება და ამ ცვალებადობის მართვა. შესაბამისად, განათლების სპეციალისტების უმთავრესი ამოცანაა, შექმნან საგანმანათლებლო სისტემა, რომელიც

ხელს შეუწყობს სწორედ ასეთი ადამიანის აღზრდას. დისერტაციაში ჩვენ განვიხილავთ სკოლის დემოკრატიული მმართველობის სრულიად ახლებურ მოდელს, სადაც დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სკოლებში ისეთი სიახლეების დანერგვას, როგორცაა სკოლის ისეთი მნიშვნელოვანი სფეროების მართვაში მოსწავლეთა და მშობელთა აქტიურ და რეალურ ჩართულობას, როგორცაა სკოლის მარეგულირებელი დოკუმენტების მომზადება, სკოლის ფიზიკური და სოციო-ემოციური გარემოს მოწყობა, სასკოლო ურთიერთობების მართვა, სასკოლო კურიკულუმის, თემატურ კალენდარული გეგმების მომზადებაში ჩართვა და ა.შ.

უამრავი შრომა და კვლევა(უზნაძე, 1995; დიუი, 1916; ფრეირი, 1970; ბეკმენი, 2013; გოლობი, 2013 და ა.შ) ეძღვნება სკოლებში დემოკრატიული პრინციპების დამკვიდრებას, იწერება რეკომენდაციები, მაგრამ საკითხის პრაქტიკაში განხორციელება ჯერ კიდევ მიუწვდომელია საზოგადოების ზოგიერთი წევრისთვის და უფრო ღრმა ანალიზს მოითხოვს. საქართველოს ზოგიერთ სკოლაში დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების შემოღების მცდელობა ჯერჯერობით ქალაქდზე რჩება. წინამდებარე დისერტაციაში მოცემული რეკომენდაციები სასკოლო საზოგადოების წევრებს სკოლებში დემოკრატიული მმართველობის პროცესების წარმართვაში შეუწყობს ხელს.

სადისერტაციო ნაშრომს აქვს როგორც **თეორიული, ისე პრაქტიკული ღირებულება**, რაც შემდგომში მდგომარეობს: ჩვენი თეორიული და პრაქტიკული რეკომენდაციებით ჩამოვყალიბეთ სკოლის დემოკრატიული მმართველობის პრინციპები, შევისწავლეთ სკოლებში მათი დამკვიდრების და პრაქტიკული განხორციელების პრობლემები და ხელისშემშლელი ფაქტორები, შევიმუშავეთ თეორიული და პრაქტიკული რეკომენდაციები, რომლებიც გამოადგებათ სასკოლო საზოგადოების დაინტერესებულ პირებს (სკოლის დირექციას, მასწავლებლებს, მოსწავლეებს, მშობლებს თუ სასკოლო საზოგადოების სხვა წევრებს), რაც, თავისთავად, სკოლებში გააუმჯობესებს სწავლების ხარისხს.

კვლევის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა: ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკა, პირადი ბიბლიოთეკა,

ინტერნეტრესურსები, საქართველოს, დიდი ბრიტანეთის, ხორვატიის, საფრანგეთის, ლატვიის, რუსეთის და უკრაინის კერძო და საჯარო სკოლები.

კვლევის შედეგები წარმოდგენილია ცხრილების, დიაგრამების, დასკვნებისა და რეკომენდაციების სახით, რაც ზრდის მათი პრაქტიკული გამოყენების ხარისხს.

აპრობაცია: დისერტაცია მომზადდა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის განათლების ფაკულტეტზე. ნაშრომის საბოლოო განხილვა მოხდა პედაგოგიურ მეცნიერებათა დეპარტამენტის სხდომაზე (2017 წლის 18 ივლისი, ოქმი N 12). ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელობა და რეკომენდაციები გავაცანით სასკოლო საზოგადოების წევრებს. ნაშრომის გარკვეული ნაწილი აპრობირებულია ადგილობრივ და საერთაშორისო კონფერენციებზე მოხსენებათა სახით. სტატიების სახით გამოქვეყნებულია 7 ნაშრომი საერთაშორისო და რეცენზირებად და რეფერირებად ჟურნალებში.

ნაშრომის სტრუქტურას განსაზღვრავს კვლევის მიზნები და ამოცანები. დისერტაციის საერთო მოცულობაა 230 გვერდი. დისერტაცია შედგება შესავლის, ოთხი თავის (რვა პარაგრაფის, თექვსმეტი ქვეპარაგრაფის), დასკვნებისა და რეკომენდაციებისაგან.

I თავი. დემოკრატიული სკოლა, როგორც დემოკრატიული სახელმწიფოს შენების წინაპირობა - ფილოსოფიურ-პედაგოგიური კამათი

პირველ თავში მოყვანილია ცნობილი პედაგოგების, ფსიქოლოგებისა და ფილოსოფოსების შეხედულებები სკოლის დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების მნიშვნელობის შესახებ. დემოკრატიული სკოლა განხილულია, როგორც დემოკრატიული სახელმწიფოს შენების წინაპირობა.

დემოკრატიული სახელმწიფოს შენება საკმაოდ ხანგრძლივი და რთული პროცესია. თანამედროვე სამყაროში, სადაც ასე აქტუალური გახდა კონფლიქტების მშვიდობიანად და ძალადობის გარეშე მოგვარება, საჭიროა დემოკრატიული კულტურის ჩამოყალიბება, რაშიც უდიდესი წვლილი განათლებამ უნდა შეიტანოს. სწორედ განათლებული, დემოკრატიული უნარ-ჩვევების, ქცევებისა და ღირებულებების მქონე საზოგადოება ქმნის დემოკრატიულ კულტურას სახელმწიფოში. იმის მიუხედავად, რომ დემოკრატია

არ არის სრულყოფილი მმართველობის ნიმუში, მას მინიმუმამდე დაჰყავს ძალადობა და ადამიანთა უფლებების დარღვევა. დემოკრატიული ცხოვრება გულისხმობს კრიტიკულ ცნობიერებას, გადაწყვეტილებების კოლექტიურად მიღებას, სამოქალაქო ჩართულობას და საერთო კეთილდღეობაზე ზრუნვას.

სად უნდა ისწავლოს ადამიანმა დემოკრატიული ქცევა და აზროვნება? სკოლა უდიდეს როლს ასრულებს დემოკრატიული კულტურის ჩამოყალიბებაში. დემოკრატიული სახელმწიფოს შექმნა წარმოდგენელია დემოკრატიული სკოლების შექმნის გარეშე. სკოლამ უნდა მოამზადოს აქტიური და პასუხისმგებელი მოქალაქეები, გააუმჯობესოს სოციალური მდგომარეობა, წახალისოს კულტურული მთლიანობა, დაეხმაროს ადამიანებს, გამოიმუშაონ ის უნარ-ჩვევები, რომლებიც დაემარება მათ გახდნენ ეკონომიკურად უზრუნველყოფილნი და ა.შ.

ბრაზილიელი პედაგოგი და ფილოსოფოსი პაულო ფრეირი (1920-1997) თავის ნაშრომში „ჩაგრულთა პედაგოგიკა“ (1970), განიხილავს განმათავისუფლებელი განათლების დამკვიდრების პრინციპებს და სახელმწიფოს როლს ასეთი განათლების ხელშეწყობაში. ფილოსოფოსი „ჩაგრულებს“ უწოდებს „გაორებულ, არაავთენტურ“ მოსწავლეებს/ადამიანებს, რომელთა ერთ-ერთი თვისებაა საკუთარი თავის უპატივცემულობა: „მათ ისე ხშირად ესმით, რომ სრულიად გამოუსადეგრები არიან, არაფერი იციან და არც არაფრის სწავლა შეუძლიათ, ავადმყოფები, ზარმაცები და უსაქმურები არიან, რომ საბოლოოდ საკუთარ უვარგისობას თავადაც იჯერებენ“ (ფრეირი, 2005: 34). ფრეირი ამტკიცებს, რომ ჩაგრულები საკუთარ თავს არ ენდობიან და ვერც კი ხვდებიან, რომ თავიანთი ცხოვრებისეული გამოცდილებიდან და სამყაროზე დაკვირვებიდან თავადაც შეიძინეს ცოდნა.

თვალსაჩინო ქართველი პედაგოგი, ფსიქოლოგი და ფილოსოფოსი დიმიტრი უზნაძე (1886-1950) განიხილავს კავშირს დემოკრატიულ სახელმწიფოსა და დემოკრატიულად ორგანიზებულ სასკოლო განათლებას შორის. მისი აზრით, დემოკრატიული სახელმწიფოს განვითარება დამოკიდებულია დემოკრატიულ ღირებულებებზე დაფუძნებულ სამოქალაქო საზოგადოებაზე. „დემოკრატიულად ორგანიზებული სახელმწიფო ესწრაფვის, აღზარდოს არა მარტო პიროვნება, არამედ, პირველყოვლისა,

მოქალაქე, ამიტომ ახალგაზრდა თაობის მოქალაქეობრივი აღზრდის საკითხი სახალხო განათლების სისტემის უმნიშვნელოვანესი საკითხია. პედაგოგიურ პრაქტიკასა და ლიტერატურაში ამჟამად ამ საკითხზე ენერგიული სჯა-ბაასია გაჩაღებული. უდავოა, რომ დემოკრატია დაინტერესებულია შეგნებულ მოქალაქეთა აღზრდით, რომლებსაც უნარი ექნებათ, შემოქმედებითად ჩაერიონ სახელმწიფოს ცხოვრების განვითარების პროცესში. მაგრამ რა საშუალებები აქვს სახალხო სკოლას ამ მნიშვნელოვანი მიზნის განსახორციელებლად? პირველყოვლისა, აუცილებელია მივცეთ ბავშვებს ცოდნის გარკვეული რაოდენობა მოცემულ საკითხზე; სახალხო სკოლის პროგრამაში გათვალისწინებული უნდა იყოს ეს მოსაზრება, მაგრამ ეს არ არის მთავარი. არსებითია არა შეხედულებათა წრის შეთვისება, არამედ ხასიათისა და ნებისყოფის სამოქალაქო წრთობა. სკოლა ხომ პატარა სახელმწიფოა და ამ სახელმწიფოს მოქალაქენი მისი აღსაზრდელები არიან. დაე, სკოლა დემოკრატიულად იყოს მოწყობილი. დაე, მისი მართვა, არსებითად, მოსწავლეთა ხელში გადავიდეს. მართვის ცოცხალი პრაქტიკა გამოაწრთობს მოზარდი თაობის მოქალაქეობრივ ხასიათს. იგი განავითარებს ბავშვებში მთლიანის ინტერესების მნიშვნელობასა და საერთო საქმისათვის პიროვნების შეზღუდვის აუცილებლობის შეგნებას“ (უზნაძე, 1995 : 50).

ამერიკელი ფილოსოფოსი, ფსიქოლოგი და განათლების სპეციალისტი ჯონ დიუი (1859-1952) თავის ნაშრომში „განათლება და დემოკრატია“, განიხილავს კავშირებს დემოკრატიას, როგორც სოციალურ იდეასა და განათლებას შორის. ფილოსოფოსი მიიჩნევს, რომ დემოკრატიული საზოგადოება დაინტერესებული უნდა იყოს, ჰქონდეს ზედმიწევნით დაგეგმილი და სისტემური განათლების სისტემა. მისი აზრით, დემოკრატიული საზოგადოება, უარყოფს გარეშე ავტორიტეტის პრინციპს, მან უნდა იპოვოს შემცვლელი, კერძოდ, თავისუფალი განლაგება და ინტერესი, ამის განხორციელება კი მხოლოდ განათლების საშუალებითაა შესაძლებელი (დიუი, 2010: 90).

ამრიგად, სწავლულთა ზემოთ განხილული შეხედულებები ნათლად ადასტურებს სკოლებში დემოკრატიული მმართველობის განვითარების აუცილებლობას და მიუთითებს ამგვარად ორგანიზებული სკოლის მნიშვნელობაზე დემოკრატიული სახელმწიფოს განვითარების პროცესში, რადგანაც სწორედ დემოკრატიულ პრინციპებზე

ორგანიზებული სკოლის მმართველობა შეუწყობს ხელს ქვეყნის განვითარებას და თავისუფალი, სამართლიანი, შემოქმედებითი და კრიტიკულად მოაზროვნე მოქალაქეების აღზრდას.

II თავი. ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების დემოკრატიული მმართველობის ძირითადი პრინციპები

სადისერტაციო ნაშრომის მეორე თავი შედგება ოთხი პარაგრაფისაგან, სადაც განვიხილავთ სკოლის დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების შესახებ XXI საუკუნეში მოღვაწე პრაქტიკოსი მასწავლებლებისა და სკოლის მმართველების/დირექტორების შეხედულებებს სკოლის დემოკრატიული მმართველობის ძირითადი პრინციპების შესახებ, შევაჯამებთ მათ ნააზრევს და ჩამოვაყალიბებთ ჩვენთვის და ჩვენი ქვეყნის კეთილდღეობისათვის აუცილებელ იმ ძირითად პრინციპებს, რომელთა გათვალისწინებასაც საჭიროდ მივიჩნევთ საქართველოს სკოლების დემოკრატიზაციის პროცესში.

ელიზაბეტ ბეკმენი და ბერნარდ ტრაფორდი, მეთოდისტები შვედეთიდან და გაერთიანებული სამეფოებიდან, გამოყოფენ სკოლის დემოკრატიული მმართველობის სამ ძირითად პრინციპს:

- უფლებები და მოვალეობები;
- აქტიური მოქალაქეობა;
- მრავალფეროვნების დაფასება (ბეკმენი...2013).

ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სტანდარტების, ნორმების და ინსტრუმენტების მიხედვით შემუშავებულია სკოლის დემოკრატიული მმართველობის 10 გლობალური პრინციპი:

1. დემოკრატიულ სკოლაში ხელი ეწყობადისკრიმინაციის დაუშვებლობის, თანასწორობის, თანასწორუფლებიანობის, ღირსების პატივისცემისა და ადამიანთა

უფლებების დაცვის ღირებულებების ჩამოყალიბებას სასკოლო საზოგადოების წევრებში;

2. დემოკრატიულ სკოლაში უზრუნველყოფილია სასკოლო საზოგადოების წევრების უსაფრთხოება, სამართლიანობა და ღირსების დაცვა;
3. დემოკრატიული სკოლა ღია და კეთილგანწყობილია განსხვავებულობის მიმართ. ხელი ეწყო ინკლუზიურ განათლებას და შესაბამისი სასკოლო გარემოს შექმნას. სასკოლო საზოგადოების ყოველი წევრი, სქესის, სოციალური სტატუსის თუ სხვა სახის განსხვავებულობის მიუხედავად, თანაბარი უფლებებით სარგებლობს;
4. დემოკრატიული სკოლის თითოეული წევრი ჩართულია სასკოლო ცხოვრებაში, მონაწილეობას ღებულობს სასწავლებლის შინაგანაწესის, პოლიტიკის, ნორმატიული დოკუმენტების შედგენის და გადაწყვეტილებების მიღების ყველა პროცესში, რომლებიც მათ ეხება/პირდაპირ თუ ირიბ კავშირშია მათთან;
5. დემოკრატიულ სკოლაში საზოგადოების ყოველი წევრისათვის უზრუნველყოფილია ინფორმაციის და რესურსების თანაბარი ხელმისაწვდომობა;
6. დემოკრატიული სკოლა ნდობასა და ანგარიშვალდებულებაზეა დაფუძნებული. მას მართავენ სამართლიანობის, პასუხისმგებლობის, გამჭვირვალობისა და ადამიანთა უფლებების დაცვის პრინციპებით;
7. დემოკრატიულ სკოლაში უზრუნველყოფილია უსაფრთხო სასწავლო გარემო, სკოლა ზრუნავს დაუცველი ჯგუფების უსაფრთხოებაზე და სკოლის საზოგადოების ყოველი წევრი პასუხისმგებელია სასწავლო გარემოს უსაფრთხოების დაცვაზე;
8. დემოკრატიულ სკოლაში ადამიანის უფლებების შესახებ სწავლება ინტეგრირებულია სასწავლო პროცესისა და სასწავლო გეგმის/კურიკულუმის ყოველ ასპექტში; გარდა იმისა, რომ ადამიანთა უფლებები განიხილება სასკოლო კურიკულუმის კონტექსტსა და დამატებით აქტივობებში, სწავლების მეთოდოლოგია და მიდგომები აგებულია ადამიანთა უფლებების დაცვის პრინციპებზე;

9. დემოკრატიულ სკოლაში თითოეულ მოსწავლეს, მისი სოციალური მდგომარეობის, სქესის, რელიგიის თუ სხვა ტიპის განსხვავებულობის მიუხედავად, თანაბარი წვდომა აქვს განათლებაზე და ხელი ეწყო მისი შესაძლებლობების მაქსიმალურ განვითარებას/გამოვლინებას;
10. დემოკრატიულ სკოლაში სასკოლო საზოგადოების ყოველ წევრს შორის იქმნება თანამშრომლობის, გუნდური მუშაობის, ცოდნის გაზიარებისა და გლობალურ საზოგადოებაში აქტიური ჩართულობისათვის საჭირო პრაქტიკული უნარ-ჩვევების განვითარების ხელშემწყობი პირობები (**Amnesty .. 2012**).

ზემოთ დასახელებული თეორეტიკოსების და პრაქტიკოსების შეხედულებების შესწავლისა და კრიტიკული ანალიზის შედეგად ჩვენ გამოვყოფთ სკოლების დემოკრატიული მმართველობის შემდეგ ძირითად პრინციპებს:

- § 1. ადამიანთა უფლებების დაცვა;
- § 2. ნდობა;
- § 3. ეთიკური ქცევა;
- § 4. დისკრიმინაციის და ძალადობის დაუშვებლობა.

§1. ადამიანთა უფლებების დაცვის პრინციპი

ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში დემოკრატიული პროცესების განვითარებისათვის მნიშვნელოვანია ადამიანთა უფლებების დაცვის პრინციპის გათვალისწინება. იგი გულისხმობს სკოლის საზოგადოების ყოველი წევრის უფლებების დაცვას. სკოლის საზოგადოების წევრები არიან: მასწავლებლები, მოსწავლეები, სკოლის ხელმძღვანელობა, ადმინისტრაცია, მშობლები, სკოლის დაცვა და ნებისმიერი პირი, რომელსაც პირდაპირი თუ არაპირდაპირი შეხება აქვს სკოლასთან.

სკოლაში ადამიანთა უფლებების დაცვა ნიშნავს სკოლის საზოგადოების ყოველი წევრის მიერ ადამიანთა უფლებების შესახებ ცოდნას, გაგებას და ყველანაირ სიტუაციაში მათ გამოყენებას. სკოლის საზოგადოების თითოეული წევრი „უნდა იცნობდეს

ადამიანთა უფლებებს, სწორი წარმოდგენა ჰქონდეს ადამიანთა უფლებების შესახებ, პატივს სცემდეს მათ და საკლასო გარემოში წვრთნისა და საკლასო ცხოვრებაში მიღებული გამოცდილებით თავდაჯერებულად სარგებლობდეს აღნიშნული უფლებებით“ (გოლობი....., 2013: 12).

დემოკრატიულმა სკოლამ ბავშვი, მისი კეთილდღეობისთვის აუცილებელი დაცვითა და მზრუნველობით უნდა უზრუნველყოს. კერძოდ, უნდა დაიცვას მისი უსაფრთხოება, ჯანმრთელობა, პატივი სცეს მის მშობლებს და ადათ-წესებს, ხელი შეუწყოს, ნებისმიერ საკითხზე თავისუფლად გამოთქვას საკუთარი შეხედულებები და ა.შ.

სასკოლო საზოგადოების წევრების უფლებები უნდა ეყრდნობოდეს საყოველთაოდ აღიარებულ უფლებებსა და თავისუფლებებს, რომლებიც, შეიძლება, შემდეგნაირად დავყოთ:

- პირადი უფლებები
- სოციალური უფლებები
- კულტურული უფლებები
- პოლიტიკური უფლებები

პირად უფლებებში იგულისხმება: სიცოცხლისა და განვითარების უფლება; ინფორმაციისა და მასალების მიღების უფლება; ინდივიდუალურობის უფლება; დამცირების, სასტიკი მოპყრობისა, დასჯისაგან და დისკრიმინაციისაგან თავის დაცვის უფლება; საკუთარი აზრების გამოთქმის უფლება; აზროვნების, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება; პირადი ცხოვრების დაცვა, მათ შორის მიმოწერისა და ოჯახური ცხოვრების უფლება;

სოციალურ უფლებებში იგულისხმება: სათანადო ცხოვრების დონის უფლება; ჯანმრთელობის დაცვის უფლება; სოციალური უზრუნველყოფის უფლება; დასვენებისა და თავისუფალი დროის უფლება; განათლების უფლება.

კულტურულ უფლებებში იგულისხმება: მშობლიური ენისა და კულტურული კუთვნილების უფლება.

პოლიტიკურ უფლებებში იგულისხმება პოლიტიკური შეხედულებების თავისუფლება.

ასე და ამგვარად, სკოლის დემოკრატიული მმართველობის დროს ადამიანთა უფლებების დაცვა მოიცავს სასკოლო საზოგადოების წევრების პირადი, სოციალური, კულტურული და პოლიტიკური უფლებების დაცვას; სკოლის მმართველობაში სკოლის საზოგადოების წევრებისათვის თანაბარი ჩართულობის უფლებას; გამჭვირვალობას, დისკრიმინაციის დაუშვებლობას, სკოლაში უსაფრთხო გარემოს შექმნას; სწავლება/სწავლის პროცესის ადამიანთა/ზავშვთა უფლებების დაცვის პრინციპებზე დაყრდნობით წარმართვას; მრავალფეროვნების დაფასებას და ა.შ.

§ 2. ნდობის პრინციპი

ნდობა სკოლის წარმატებისა და ეფექტურობის მთავარი კრიტერიუმია. რას ნიშნავს ნდობა სკოლაში? ნდობა უპირველესად გულისხმობს ფსიქოლოგიურ უსაფრთხოებას, აზრის თავისუფლად გამოხატვას, წარმატებისა და წარუმატებლობების შესახებ ღია და გულწრფელ მსჯელობას, კოლექტიური გადაწყვეტილებების მიღებას, ცვლილებების გატარებას, ტრანსფორმაციას.

სკოლაში უპირველესად ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთობები უნდა დამყარდეს. ეს ურთიერთობები მოიცავს რისკს, სანდოობას, დაუცველობის განცდას და მოლოდინს. სკოლაში რისკი და მოლოდინი უხვად გვაქვს. მასწავლებლების, მოსწავლეების და, მთლიანად, სკოლის საზოგადოების კეთილდღეობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად კეთილსინდისიერად ასრულებენ ისინი თავიანთ მოვალეობებს. მაგალითად, მოსწავლის მომავალი დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად კარგად ასწავლის მასწავლებელი საგანს.

ნდობა არ ნიშნავს უბრალო ან ზედმეტად დამოკიდებულებას/დაყრდნობას. იგი გულისხმობს რწმენას, იმედს. ენდო პიროვნებას, ნიშნავს, გჯეროდეს მისი კეთილშობილების, გქონდეს მისი იმედი. მაგალითად, უსულო საგნებს შეიძლება დავეყრდნოთ, მაგრამ არ ვენდოთ.

სკოლაში ნდობის მნიშვნელობის შესწავლაში დიდი წვლილი მიუძღვით: მინეაპოლისის წმინდა თომასის უნივერსიტეტის დამსახურებულ პროფესორს **სტეფან ბრუქფილდს** (Dr. Stephen D. Brookfield, 1990); ჰუმანისტური და კლინიკური ფსიქოლოგიის წამყვან ამერიკელ ექსპერტს **კლარკ მოუსტაკას** (Clarck Moustakas, 1996); პროფესორ **მეგან ჩანენ მორანს** (Dr. Megan Tschannen Moran, 1999) და ოჰაიოს სახელმწიფო უნივერსიტეტის ემერიტუს პროფესორ **უაინ ჰოის** (Wayene K. Hoy, 1999); ამერიკელ სწავლულებს **კორი ბრიუსტერს და ჯენიფერ რეილსბექს** (Cori Brewster and Jennifer Railsback, 2003); თანამედროვე ამერიკელ განათლების სპეციალისტებს **დონალდ ბრაუნს და დიზაირი სკინერს** (Donald Brown and Desiree A. Skinner, 2007); თანამედროვე პედაგოგს, ლექტორსა და ტრენერს **ჯეკი თერნბულის** (2009). ისინი ასაბუთებენ ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთობების მნიშვნელობას სასკოლო გარემოში და მის ზეგავლენას მასწავლებელთა პროფესიონალიზმზე, სკოლასა და მოსწავლეთა მიღწევებზე.

ზემოთ ჩამოთვლილი მეცნიერების და მკვლევრების რეკომენდაციების გათვალისწინებით და საქართველოში ჩვენი პედაგოგიური მოღვაწეობისა და უცხოეთის სკოლებზე დაკვირვების შედეგად გამოვიკვლიეთ სასკოლო საზოგადოების წევრებს შორის ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთობების განვითარების შემაფერხებელი ფაქტორები და შევიმუშავეთ სასკოლო საზოგადოების წევრებს შორის ნდობის მოპოვების შესაძლო რეკომენდაციები.

სასკოლო საზოგადოების წევრებს შორის ნდობის მოპოვების შემაფერხებელი ფაქტორებია:

- **ავტოკრატიული გადაწყვეტილებების მიღება** - რაც გულისხმობს სკოლაში სკოლის ხელმძღვანელის, მასწავლებლის თუ სასკოლო საზოგადოების რომელიმე წევრის მიერ გადაწყვეტილებების ერთპიროვნულ მიღებას.
- **არაეფექტური კომუნიკაცია** - არაეფექტური კომუნიკაცია სასკოლო საზოგადოების წევრებს შორის კონფლიქტის წარმოშობის საფუძველია და შესაბამისად ხელს უშლის ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთობების ჩამოყალიბებასაც.

- ადამიანთა უფლებების დარღვევა - რაც ნიშნავს სასკოლო საზოგადოების წევრების პირადი, სოციალური, კულტურული და პოლიტიკური უფლებების დარღვევას (იხ, თავი II, პარაგრაფი 1.1).

- ეთიკური ნორმების დარღვევა - რაც გულისხმობს სკოლაში ეთიკური ქცევის წესების უგულვებელყოფას და მათგან გადახვევას (დეტალურად იხ. თავი II, პარაგრაფი 1.3).

- არაპროფესიონალიზმი და დაბალი აკადემიური მიღწევები - სკოლის თანამშრომელთა არაპროფესიონალიზმი და მოსწავლეთა დაბალი აკადემიური მიღწევები იწვევს სკოლის მიმართ უნდობლობას.

დისერტაციაში განხილულია სასკოლო საზოგადოების წევრებს შორის ნდობის მოპოვების ჩვენ მიერ შემუშავებული შემდეგი პრინციპები: ა) სამართლიანობა, პატიოსნება და გულწრფელობა; ბ) პროფესიონალიზმი/კომპეტენტურობა; გ) თანამშრომლობა, გუნდური მუშაობა, ჩართულობა გადაწყვეტილებების დემოკრატიული გზით მიღება; დ) ეფექტიანი კომუნიკაცია; ე) მრავალფეროვნების დაფასება; ვ) ეთიკური ქცევა.

ამრიგად, სკოლაში არ არსებობს ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთობების დამყარების უნივერსალური მეთოდი. ყოველმა სკოლამ უნდა ითანამშრომლოს იმ საზოგადოებასთან, რომელსაც ემსახურება და მოიძიოს მისთვის შესაფერისი ნდობის მოპოვების სტრატეგიები. სასურველია, სკოლაში ჩამოყალიბდეს ჯგუფი, რომლის პასუხისმგებლობაც იქნება სასკოლო საზოგადოების წევრთა შორის ნდობის განსაზღვრისა და შეფასების ინსტრუმენტის შექმნა, ძლიერი და სუსტი მხარეების გამოკვეთა, შეკრებილი ინფორმაციის სასკოლო საზოგადოების ყველა წევრისთვის გაცნობა და სამომავლო მიზნები ერთად დასახვა. სწორედ ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთობები ის ფუნდამენტია, რომელიც აყალიბებს დემოკრატიულ სკოლას.

§ 3. ეთიკური ქცევის პრინციპი

ეთიკური ქცევის პრინციპი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია სკოლის დემოკრატიული მმართველობის წარმატებით განხორციელებისათვის. სკოლა დემოკრატიული არ იქნება, თუ მისი წევრები არაეთიკურად და ანტიდემოკრატიულად იქცევიან.

ამ პარაგრაფში განხილულია თუ როგორ გავიგოთ, დავწეროთ და დავიცვათ სკოლაში ეთიკურ-დემოკრატიული ქცევის პრინციპები.

სკოლაში უნდა არსებობდეს ეთიკურ-დემოკრატიულ პრინციპებზე დაფუძნებული ქცევის კოდექსი, რომელიც სკოლის საზოგადოების წევრებისათვის ეთიკურ-დემოკრატიული ქცევის გზამკვლეველი იქნება.

დისერტაციაში გამოვყოფთ სკოლაში ეთიკურ-დემოკრატიული ქცევის კოდექსის შემუშავებისა და დანერგვის შემდეგ მიზნებს:

- სკოლაში უსაფრთხო სასწავლო გარემოს შექმნა;
- სკოლის საზოგადოების წევრებისათვის მაღალი ეთიკურ-დემოკრატიული ქცევის მოლოდინების დამკვიდრება;
- ინკლუზიური, ტოლერანტული და მეგობრული სასკოლო საზოგადოებრივი ურთიერთობების დამკვიდრება;
- ადამიანთა/ბავშვთა უფლებების დაცვა;
- ღიაობა და გამჭვირვალობა.

ეთიკურ-დემოკრატიული ქცევის გზამკვლეველი თავისი მიზნებისა და ამოცანების მიხედვით შეიძლება განსხვავდებოდეს სკოლის საზოგადოების სხვადასხვა წევრებისათვის. მაგალითად შეიძლება გამოვყოთ: ა) მასწავლებლის ეთიკურ-დემოკრატიული ქცევის კოდექსი; ბ) მშობელთა ეთიკურ-დემოკრატიული ქცევის კოდექსი; გ) სკოლის დირექტორის ეთიკურ-დემოკრატიული ქცევის კოდექსი; დ) მოსწავლის ეთიკურ-დემოკრატიული ქცევის კოდექსი.

დისერტაციაში ფართოდაა განხილული თუ რას შეიძლება მოიცავდეს თითოეული ზემოთ ხსენებული კოდექსი, მათი მიზნები, ამოცანები და მოცემულია რეკომენდაციები, რომ ყოველ დემოკრატიულად ორგანიზებულ სკოლაში სასკოლო საზოგადოების თითოეული წევრის (დირექტორი, მასწავლებელი, მოსწავლე და სხვა) ჩართულობით

უნდა შემუშავდეს სასკოლო საზოგადოების წევრების ეთიკის კოდექსი, რომელიც გამომდინარეობს იმ ქვეყნის კანონმდებლობის და საგანამანათლებლო კულტურიდან, რომელ ქვეყანაშიც იწერება და რომელზეც პასუხისმგებელია მთელი სკოლა. ყოველმა სკოლამ რეგულარულად უნდა გადახედოს სკოლის ეთიკის კოდექსს და საჭიროების შემთხვევაში განახლოს, რადგანაც ეთიკის კოდექსი არის ცოცხალი დოკუმენტი და მუდმივ განახლებას და გადახედვას მოითხოვს.

§4. დისკრიმინაციის და ძალადობის დაუშვებლობის პრინციპი

სკოლის დემოკრატიული მმართველობის ძირითად პრინციპად გამოვყავით დისკრიმინაციის და ძალადობის დაუშვებლობის პრინციპი.

ტერმინი დისკრიმინაცია სიტყვასიტყვით განსხვავებას ნიშნავს. იგი გულისხმობს ადამიანის უფლებათა შეზღუდვას, სოციალური, რასობრივი, ეროვნული, ენობრივი, სქესობრივი კუთვნილების, პოლიტიკური, რელიგიური ან სხვაგვარ შეხედულებათა, აგრეთვე ქონებრივი, ასაკობრივი, სოციალური ან სხვაგვარი მდგომარეობის მიხედვით.

სკოლაში დისკრიმინაცია შეიძლება გამოიხატოს:

- რომელიმე წევრის მიმართ არასათანადო(უსამართლო) მოპყრობით. ამაში იგულისხმება პირადი შეურაცხყოფის მიყენება რასის, სქესის, ეთნიკური ნიშნისა თუ სხვა განსხვავებულობის გამო. ამას უწოდებენ პირდაპირ დისკრიმინაციას.
- ისეთი წესების და კანონების შემუშავებით და დამკვიდრებით, რომელიც ეწინააღმდეგება სკოლის რომელიმე წევრის პირად უფლებებს. ასეთ დისკრიმინაციას არაპირდაპირი დისკრიმინაცია ეწოდება. რაც, ზოგჯერ, გაუთვალისწინებლადაც შეიძლება დაფიქსირდეს. მაგალითად, ჩვენს მიერ ჩატარებული გამოკითხვის დროს ერთ-ერთმა მასწავლებელმა განაცხადა, რომ თავის პედაგოგიურ საქმიანობაში შეემთხვა ასეთი ინციდენტი: ყოველი

გაკვეთილის დასაწყისში სთხოვდა მოსწავლეებს, წაეკითხათ სწავლის წინ წასაკითხი ლოცვები. ჯგუფში აღმოჩნდა ისლამის მიმდევარი მოსწავლე, რომლისთვისაც მართლმადიდებლური ლოცვა მიუღებელი იყო. ამის გამო ბავშვის მშობელმა უსაყვედურა და მოითხოვა განემარტა, რატომ აიძულებდა მის შვილს მართლმადიდებლური წესით ლოცვას. პედაგოგმა აღიარა, რომ დაუფიქრებლად გარკვეული სახის დისკრიმინაციას ეწეოდა.

- უნარშეზღუდულობის გამო დისკრიმინაციით - ეს მაშინ ხდება, როდესაც სკოლა უარს ამბობს სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლეების მიღებაზე.
- დაცინვით;
- გარიყვით;
- ძალადობით;
- დაშინება-მუქარით;
- რასიზმით - ეს არის წინასწარ შექმნილი უარყოფითი აზრი ადამიანთა ჯგუფების შესახებ. ადამიანების განსხვავება და შეზღუდვა რასის, კანის ფერის, წარმომავლობის, ნაციონალური ან ეთნიკური კუთვნილების მიხედვით, მათთვის გამონაკლისის ან უპირატესობის მინიჭების პროცესი. რასობრივი დისკრიმინაციის დროს ხდება პოლიტიკური, ეკონომიკური, კულტურული ან საზოგადოებრივი ცხოვრების ნებისმიერ სხვა სფეროში ადამიანის ინდივიდუალურ უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა, თანასწორობის პრინციპის აღიარებისა და მისი განხორციელების შესაძლებლობების უარყოფა, დაკნინება.
- რეპრესიებით - ანუ სხვადასხვა ფიზიკური და ფსიქოლოგიური ზეწოლით;

პარაგრაფში ასევე განხილულია დისკრიმინაციის გამომწვევი მიზეზები: ნეგატიური სტერეოტიპები, წინასწარშეგონებები და ეთნოცენტრიზმი.

დემოკრატიულ სკოლაში ძალადობის, დისკრიმინაციისა თუ ბულინგის შემთხვევები უნდა გამოვლინდეს დროულად და სკოლამ უნდა იზრუნოს მის დემოკრატიულად აღმოფხვრაზე. მოძალადე ბავშვების ეგრედ წოდებული დასჯა მიუღებელია დემოკრატიულად ორგანიზებული სკოლისათვის.

2017 წლის 17 ოქტომბრის საქართველოს სახალხო დამცველის მიერ წარმოდგენილი ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში მოსწავლეთა მიმართ ძალადობის კუთხით არსებული მდგომარეობის შესახებ სპეციალური ანგარიშის მიხედვით საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ბავშვის მიმართ ძალადობის საკითხებში საერთაშორისო და ადგილობრივი კანონმდებლობით ნაკისრი ვალდებულებების სრულფასოვანი განხორციელების მხრივ, საქართველო არაერთი გამოწვევის წინაშე დგას. გამოვლინდა, რომ საგანმანათლებლო დაწესებულებებში სახეზეა ძალადობის ფსიქოლოგიური და ფიზიკური ფორმები როგორც მოსწავლეებს შორის, ისე უფროსების მხრიდან. ამასთან გამოიკვეთა სტერეოტიპული და დისკრიმინაციული აზროვნება მოსწავლეებსა და მასწავლებლებში; პრობლემად რჩება სკოლის თანამშრომლების მიერ ძალადობის პრევენცია, შემთხვევის გამოვლენა და ბავშვის ინტერესებზე ორიენტირებული რეაგირება. შესაბამისად, სკოლებში მინიმალურია ძალადობის იდენტიფიცირებული ფაქტები და არ ასახავს ძალადობის გავრცელების სრულ სურათს. არათანმიმდევრულია მოსწავლეების ცნობიერება თავიანთი უფლება-მოვალეობებისა და ძალადობის არსის შესახებ; სკოლებს არა აქვთ ძალადობის დაძლევის ერთიანი პოლიტიკა.

აღნიშნული ანგარიში ნაწილობრივ ეხმიანება ჩვენ მიერ ჩატარებული კვლევის შედეგებსაც (ვრცლად იხ. თავი IV), რის საფუძველზეც საჭიროდ მივიჩნიეთ აღნიშნული პრობლემის მოგვარების შესაძლო გზების მოძიება, დავაკვირდით ქართულ საგანმანათლებლო სივრცეს, გავითვალისწინეთ უცხოური გამოცდილებაც და შევიმუშავეთ სკოლაში ძალადობის აღმოფხვრის ეტაპები (ძალადობის დროული იდენტიფიცირება/დაკვირვება; სიტუაციის/პრობლემის შესწავლა; გ) პრობლემის გადაჭრის გზების ძიება) და შესაძლო რეკომენდაციები, რომლებიც ნაშრომში დეტალურადაა განხილული.

III თავი

სასკოლო ცხოვრების ძირითადი სფეროები

სასკოლო ცხოვრებაში შეიძლება გამოვყოთ ოთხი ძირითადი სფერო. ესენია: მმართველობა, ურთიერთობები, კურიკულუმი და სკოლის გარემო. სკოლის დემოკრატიული მმართველობის დროს აუცილებელია დემოკრატიული პრინციპების დაცვა ზემოთ მოცემულ სასკოლო ცხოვრების ოთხივე სფეროში. დისერტაციაში განხილულია თითოეული სფერო და მოცემულია თითოეული სფეროს დემოკრატიზაციის გარკვეული რეკომენდაციები.

სასკოლო მმართველობა

სკოლაში დემოკრატიული პროცესების დანერგვასა და განვითარებაში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება სკოლის მმართველობის სფეროს.

მართვა ნიშნავს გადაწყვეტილების მიღებისა და ცხოვრებაში გატარების პროცესს.

ტრადიციულად, სკოლას მხოლოდ დირექტორი და სკოლის ადმინისტრაციის წარმომადგენლები მართავდნენ. ჩვენი აზრით, კი, სკოლას საზოგადოების თითოეული წევრი, თანაბარი უფლებებით და შესაძლებლობებით უნდა მართავდეს. ეს უნდა გამოიხატებოდეს სკოლის ხედვის, მისიისა და ღირებულებების ჩამოყალიბებაში, სტრატეგიული გეგმის, პოლიტიკის და პროცედურების შემუშავებაში, ანგარიშვალდებულების მექანიზმების დანერგვაში და ა.შ.

სკოლების დემოკრატიული მმართველობის პრინციპებზე გადასვლის შესახებ ჩატარებულია კვლევები აფრიკაში (Harber, 1999; Mabovula, 2009, 2010; Mestry.. 2009), აზიაში (Bryant...2011; Gurova...2015; Lo... 2008; Mykhaylyshyn... 2017; Ng...2008; Sui-chu Ho, 2006), ავსტრალიაში/ოკეანეთში (Robinson...2005; Torney-Purta...2005), და ევროპაში

(Boyask, 2015; Harber..1999; Kirkpatrick, 2000; Sorensen, 1998; Torney-Purta... 2005; Vieno.. 2005). ყველა ეს კვლევა დემოკრატიული პროცესების მნიშვნელობას წარმოაჩენს და დაინტერესებული მხარეების მიერ განათლების პროცესებში ჩართულობით საგანმანათლებლო შედეგების გაუმჯობესებაზე მიუთითებს.

ურთიერთობები

დემოკრატიულად ორგანიზებული სკოლის საზოგადოების წევრებს შორის უნდა იყოს პოზიტიური ურთიერთობები, ისინი ერთმანეთის მიმართ უნდა იყვნენ მეგობრული და კეთილგანწყობილი. სკოლის საზოგადოების წევრები, განსაკუთრებით კი პედაგოგები, უნდა ფლობდნენ ადამიანური ურთიერთობების მართვის უნარებს, რადგანაც მათი მოსწავლეებისადმი დამოკიდებულება და სასკოლო საზოგადოების წევრებს შორის ურთიერთობის სტილი გავლენას ახდენს მოსწავლეთა დემოკრატიული და სამოქალაქო თავისუფლების შესახებ შეხედულებებზეც.

ინდიანას უნივერსიტეტის განათლების ფაკულტეტზე მოღვაწე ემერიტუს პროფესორმა ლიი ჰ. ეჰმანმა (1980) კვლევისას ერთმანეთს შეადარა დოგმატური (ავტორიტარული) და ნაკლებად დოგმატური მასწავლებლები და მოსწავლეების მიერ პოლიტიკური საკითხებისადმი გამოთქმულ მოსაზრებებში გარკვეული განსხვავებები აღმოაჩინა. ავტორი აღნიშნავს, რომ იმ შემთხვევაში როცა მოსწავლეებს მასწავლებლებთან კარგი ურთიერთობა აქვთ, სამოქალაქო თავისუფლებებზე მათი და მთლიანი ჯგუფის ცნობიერება მაღალია.

სასწავლო პროგრამა/კურიკულუმი

თანამედროვე გლობალური გამოწვევების ფონზე საჭიროა მომავალი მოქალაქის ძირითადი კომპეტენციების ხელახალი განსაზღვრა, მათი სასკოლო კურიკულუმში ტრანსფორმირება და დანერგვა/განვითარება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, თანამედროვე სამყარო მოითხოვს სასკოლო კურიკულუმის დემოკრატიზაციას. ესნიშნავს მოსწავლის გათავისუფლებას ვიწრო და შეზღუდული აზროვნებისაგან და ტრადიციების მიჯნაზე ახალი შესაძლებლობებისათვის გზის მიცემას, მისი ნიჭის და

შესაძლებლობების ჰუმანიზაციას და დემოკრატიზაციას, სოციალური და პოლიტიკური ცხოვრების ტრადიციების გაცნობას და ამ ტრადიციების გაგრძელების შესახებ თავისუფალი გადაწყვეტილების მიღებისათვის მომზადებას, თანაცხოვრების და საერთო სამსახურში ყოფნის სწავლებას.

ბირმინგემის უნივერსიტეტის საერთაშორისო განათლების ფაკულტეტის ემერეტუს პროფესორმა კლივ ჰარბერმა და დოქტორმა ბერნარდ ტრაფორდმა (1999) დაადგინეს, რომ მოსწავლეების სასწავლო პროგრამის შედგენაში ჩართულობამ უკეთესი სასწავლო შედეგები განაპირობა. ტაივანში ზოგიერთმა სკოლამ მშობლებს უფლება მისცა დაესწრონ სასწავლო პროგრამის განხილვას და გარკვეული გადაწყვეტილებების მიღებაში ჩაერთონ. ამან შედეგები კიდევ უფრო გააუმჯობესეს (Lo...2008). ყოველივე ამის რეალობაში განხორციელება საკმაოდ ძნელია, განსაკუთრებით კი საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად წარმოქმნილ ქვეყნებში. მაგალითად, ესტონეთის სკოლებს მათთვის სასურველი სასწავლო პროგრამის არჩევა შეუძლიათ, მაგრამ მშობლებიც დასკოლებიც ორმხრივი თანამშრომლობისთვის მზად არ არიან. ამის უმთავრესი მიზეზი ისიცაა, რომ მათ წარსულში მსგავსი გამოცდილება არ ჰქონიათ (Stevick, 2009).

დისერტაციაში ვამტკიცებთ, რომ საჭიროა სასწავლო პროგრამების, კურსკულუმის შინაარსის, მისი მიზნების, ამოცანების, მოსალოდნელი შედეგების და სწავლების მეთოდებისა თუ მიდგომების ხელახალი გადახედვა და მისი რეალურ სამყაროსთან, მოსწავლეთა ინტერესებთან და გამოცდილებებთან დაკავშირება, მისი სოციალიზაცია და დემოკრატიზაცია. სწორედ სასწავლო პროგრამის/ კურსკულუმის მოსწავლეთა რეალურ სამყაროსთან დაკავშირება არის სასკოლო განათლების წარმატების გარანტი.

სასკოლო გარემო

სკოლის დემოკრატიულობას მისი გარემოც განსაზღვრავს. სკოლაში ერთი მისვლითაც შეიძლება დაინახო, თუ რამდენად დემოკრატიულია სასკოლო გარემო, რადგანაც მისი მოწყობამართველობის ფორმაზეც მიუთითებს.

ტერმინი „დემოკრატიული სასკოლო გარემო“ მოიცავს სკოლის ფიზიკურ/ესთეტიკურ და ფსიქოლოგიურ გარემოს და კულტურას. ფიზიკურ გარემოში

მოიაზრება სკოლის შენობა და მისი არემარე, ბიოლოგიური და ქიმიური ფაქტორები, ფიზიკური შემადგენლობა, კერძოდ ტემპერატურა, ხმაურის დონე, განათება და ა.შ. ფსიქოლოგიურ გარემოში კი იგულისხმება ფიზიკური, ემოციური და სოციალური ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ მოსწავლეთა და სკოლის საზოგადოების სხვა წევრთა კეთილდღეობაზე.

პადაუას უნივერსიტეტის სოციალური ფსიქოლოგიის დეპარტამენტის მკვლევარი ალესიო ვიენო და მისი კოლეგები (დუგლას პერკინსი, თომას სმიტი და სანტინელო მასიმო - 2005) განმარტავენ, რომ დემოკრატიული სკოლები სწავლისათვის ხელისშემწყობ გარემოს მაშინ ქმნიან, როდესაც მოსწავლეები თვლიან, რომ ისინი თავიანთ სკოლას მიეკუთვნებიან. ასეთ შემთხვევაში მათ უფრო კონფლიქტის გადაჭრის შესაძლებლობები, უმჯობესდება აკადემიური მოსწრება, უსაფრთხოება და აკადემიური თვითკმარობა, მცირდება იზოლაცია, შფოთვა, მარტობა და ანტისოციალური საქციელი. მერილენდის უნივერსიტეტის პროფესორი ჯუდიტ ტორნი-პურტა და მისურის შტატის უნივერსიტეტის განათლების ფსიქოლოგიის ასოცირებული პროფესორი კაროლინზარბერი (2005) აღნიშნავენ, რომ თუ საკლასო გარემო ღიაა და მოსწავლეებს თავისუფლად შეუძლიათ არ დაეთანხმონ მასწავლებელს, განიხილონ სადავო საკითხები, იზრდება ჩართულობისა და სწავლის ხარისხი.

ამგვარად, დემოკრატიული მმართველობა ეფექტურია, თუ ის განიხილება სასკოლო ცხოვრების ზემოთ ჩამოთვლილ ოთხ ძირითად სფეროში. დემოკრატიული პრინციპების დანერგვით აღმზრდელები ქმნიან „სასწავლო ლაბორატორიას“, სადაც მოსწავლეები არამარტო კითხვითა და მოსმენით, არამედ მათ გარშემო არსებული ურთიერთობების, პრაქტიკისა და გამოცდილების მეშვეობითაც სწავლობენ. რეალური გამოცდილება გაცილებით მეტს იძლევა, ვიდრე გაკვეთილებზე მოსმენილი, დაზეპირებული ან დამახსოვრებული ტექსტები. დემოკრატიული პრინციპების დანერგვით აღნიშნულ ოთხ სფეროში, უფრო მდიდარი, ჩართული გარემო წარმოიშობა, რაც გაუმჯობესებულ სასწავლო შედეგებზე აისახება.

IV თავი

ემპირიული კვლევა - თანამედროვე ქართული სკოლები დემოკრატიული მმართველობის ჭრილში

ზემოთ მოყვანილმა თეორიულმა განხილვამ და სკოლის დემოკრატიული მმართველობის სფეროებისა და პრინციპების შესწავლამ ჩვენში გამოიწვია ინტერესი, გამოვეკვლია, თუ რა მდგომარეობაა საქართველოში სკოლის დემოკრატიული მმართველობის თვალსაზრისით. ამ თავში განხილულია კვლევის ონტოლოგია, ეპისტემოლოგია, მეთოდოლოგია, მეთოდები, შერჩევა და ემპირიული კვლევის შედეგები. რასაც მოსდევს შედეგების ინტერპრეტაცია, იმის ახსნა-განმარტება, თუ რა კავშირი აქვს მოპოვებულ ინფორმაციას დისერტაციის დასაწყისში დასახულ მიზნებთან.

ონტოლოგია

თავდაპირველად აუცილებელია, განვმარტოთ, თუ რა არის ონტოლოგია და რა გავლენას ახდენს კვლევის ინფორმაციის შეგროვებასა და დამუშავებაზე. როგორც ფრამინგამის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოსოფიის დოქტორი მარკ ნიკოლასი და ჯეიმს მედისონის უნივერსიტეტის ფსოქოლოგიის ასისტენტ პროფესორი ჯონ ჰათქოთი (2014) აღნიშნავენ, ონტოლოგია კონკრეტული რეალობის არსის გაგებისთვის

გამოიყენება. მისი რეალისტური პერსპექტივა ამტკიცებს, რომ რეალობა ადამიანის გონებისგან დამოუკიდებლად არსებობს და განმაპირობებელი კანონებითა და მექანიზმებით იმართება. იმის მიუხედავად, რომ რეალიზმისადმი მიდგომა სხვადასხვაგვარია, ძირითადი შეხედულებით მოვლენების მსვლელობისას რეალობა პირდაპირი დაკვირვებით აღიქმება.

მ. ნიკოლასისა და ჯ. ჰათქოთის (2014) მიხედვით, რელევანტური ონტოლოგიური თვალსაზრისით რეალობას ის ქმნის, ვინც მას განიცდის. ეს განაპირობებს „რეალობების“ უნიკალურ ხასიათს, რაც სიტუაციის არსის ინდივიდუალური განცდის შედეგად წარმოიშობა. ინდივიდის გარემოზე დაკვირვებით და მისი შემდგომი რეაქციით შექმნილი გამოცდილება მნიშვნელოვნად დამოკიდებულია მდგომარეობაზე. ამ მიდგომის მიხედვით, მკვლევრის როლია, ახსნას, თუ რა გავლენას ახდენს კონსტრუქციული რეალობა ადამიანის ცნობიერებაზე.

იქიდან გამომდინარე, რომ რელევანტური ონტოლოგიური პერსპექტივა მნიშვნელოვნად შეესაბამება განათლების სფეროს, ეს მიდგომა ჩვენი კვლევის საგნად იქნა აღებული.

დემოკრატიული სკოლის მმართველობის მდგომარეობის შესასწავლად საჭიროა მონაწილეების ძირითადი აღქმების, აზრებისა და რწმენის გაგება. მხოლოდ ყველა დაინტერესებული მხარის მოსაზრებების ანალიზის შედეგადაა შესაძლებელი სრული სურათის წარმოჩენა.

ეპისტემოლოგია

ეპისტემოლოგია ფართო გაგებით შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ცოდნის ძიება (Walton..2013). უინსორის უნივერსიტეტის პროფესორი დუგლას ვალტონი და ჩინეთის პოლიტიკურ მეცნიერებათა და სამართლის უნივერსიტეტის პროფესორი ნანინგ ზენგი (2013) აღნიშნავენ, რომ სამეცნიერო კვლევის სფეროში, მეცნიერება არის „სისტემატიზებული ცოდნა, რომელიც საკვლევი პრინციპების არსის გაგების მიზნით შესრულებული დაკვირვებიდან, კვლევიდან და ექსპერიმენტირებიდან გამომდინარეობს“ (Walton...: 176). ისინი თვლიან, რომ სამეცნიერო ფაქტის ნამდვილობის

მიება მიმდინარე პროცესია და ხშირ შემთხვევაში დაუსრულებლად გრძელდება, ვიდრე კონკრეტული საკითხის კვლევაში ჩართული მხარეები საბოლოოდ არ შეთანხმდებიან. სამეცნიერო ეპისტემოლოგიური მიდგომის მიზანია შემდგომი სისტემატიური ანალიზისა და დაკვირვებისათვის ან გაანალიზებული ინფორმაციის საფუძველზე საბოლოო დასკვნების დასადგენად რაც შეიძლება მეტი ინფორმაცია შეკრიბოს. ჩატარებული გამოკითხვები ამტკიცებს, რომ წინამდებარე სამეცნიერო კვლევის გამოყენება მოხდება ქართულ სკოლებში არსებული ფენომენის „შემოწმებადი განმარტებებისა და წინასწარმეტყველების“ დასადგენად (Creswell, 2009).

საქართველოში არსებული სკოლების მოსწავლეების, მასწავლებლებისა და მშობლების მიმდინარე სტატუსისა და გამოცდილების, ასევე ამ დროისთვის სასკოლო მმართველობებში დემოკრატიული პრინციპების არსებული დონის განსაზღვრისათვის კვლევის ამოსავალია საბაზისო ეპისტემოლოგიური მიდგომა. შესაბამისად, შევეცადეთ დაგვედგინა საქართველოს სკოლების ამჟამინდელი მდგომარეობა მისი მოსწავლეების, მასწავლებლებისა და მშობლების პერსპექტივიდან გამომდინარე. ანალიტიკური მეთოდების გამოყენება, გამოკითხვების შედეგების ანალიზი და შემდგომ იდეების ფორმულირება ღია კითხვარების წერილობითი მონაცემების დამუშავებით, საქართველოში დემოკრატიული სასკოლო მმართველობის მდგომარეობის ნაწილობრივ სურათს წარმოაჩენს.

კვლევაში გამოვიყენეთ ინტეგრირებული მიდგომა, რამაც საშუალება მოგვცა გამოგვეკვლია და აგვედწერა თუ რას ფიქრობენ სასკოლო საზოგადოების წევრები ქართულ სკოლებში დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების შემოღებაზე და რა შემაფერხებელ ფაქტორებს ხედავენ ისინი.

მეთოდოლოგია და მეთოდები

საკვლევი საკითხის ფართოდ გაანალიზების მიზნით გამოვიყენეთ კვლევის სხვადასხვა მეთოდი, კერძოდ გავაერთიანეთ რაოდენობრივი და თვისებრივი მონაცემები. ნებრასკას უნივერსიტეტის განათლების ფსიქოლოგიის პროფესორი ქრესველი (2009) მიიჩნევს, რომ როდესაც თვისებრივი და რაოდენობრივი ინფორმაციები

ერთდროულად გროვდება და თანაბრად განიხილება, შედეგებიდან ყველაზე რეალური თეორიები წარმოიშობა (Creswell, 2009).

იმის მიუხედავად, რომ თვისებრივი ინფორმაცია ციფრებით არ იყო გამოსახული, მისი რაოდენობრივ ფორმაში გადატანის და გამოკითხვის პასუხების კოდირებით გამოვთვალეთ ღია კითხვების პასუხებში რამდენჯერ აისახა ერთი და იგივე თემა. რაოდენობრივი კვლევით მიღებული მონაცემები თვისებრივი კვლევის ნაწილს შევუდარეთ. დადასტურდა კვლევაში მოცემული ინფორმაციის ნამდვილობა.

ზოგადი მიზნებიდან გამომდინარე, საკვლევი თემა შეიძლება დაიყოს ორ ნაწილად:

კვლევის პირველი ნაწილი პირდაპირ უკავშირდება სკოლის დემოკრატიული მმართველობის საწყისებს საქართველოში, რაც გულისხმობს შემდეგი საკითხების დადგენას:

- არის თუ არა დემოკრატიული მმართველობის საწყისები საქართველოს ზოგიერთ სკოლაში და რაში გამოიხატება ეს;
- სკოლის მმართველობაში მონაწილეობენ თუ არა მასწავლებლები, მოსწავლეები და მშობლები;
- სკოლაში ეწყობა თუ არა დემოკრატიზაციისა და ჰუმანიზაციის ხელისშემწყობი ღონისძიებები;
- ისწავლება თუ არა ადამიანთა უფლებები და არღვევენ თუ არა მათ;
- სკოლაში არის თუ არა მოსწავლეთა თვითმმართველობა, მშობელთა/მასწავლებელთა საბჭოები და რამდენად აქტიურად არის სკოლის საზოგადოება მასში ჩართული;
- არის თუ არა სკოლა უსაფრთხო გარემო, სადაც ყველა მოსწავლე თანასწორუფლებიანია და არ ხდება მათი დისკრიმინაცია;
- სკოლაში არის თუ არა მეგობრული და ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთობები;

კვლევის მეორე ნაწილი უკავშირდება სკოლის დემოკრატიული მმართველობის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულებისა და შეხედულებების დადგენას, რაც თავისთავად მოიცავს შემდეგს:

- რას ფიქრობენ სკოლის მოსწავლეები, მასწავლებლები და მშობლები სკოლის ავტოკრატიული მმართველობიდან დემოკრატიულ მმართველობაზე გადასვლის შესახებ;
- რა აზრის არიან მოსწავლეები, მასწავლებლები და მშობლები მოსწავლეთა ჩართვაზე, სკოლის სასწავლო გეგმებისა და კურიკულუმების შედგენაში, სკოლის მმართველობაში, სკოლის წესებისა და კანონების შედგენაში, მოსწავლეთა და მასწავლებელთა შეფასებაში.

შერჩევა:

რესპონდენტები განსაკუთრებული წესით არ შეგვირჩევია. გამოვიყენეთ ხელმისაწვდომი მეთოდი, რადგანაც ის შერჩევის ყველაზე გავრცელებული ფორმაა, სადაც არ არის საჭირო მოსახლეობის კომპლექსური სიების გამოყენება და გაცილებით იაფიცაა. კვლევის ხასიათიდან გამომდინარე, ბევრ სკოლაში არ სურდათ გამოკითხვაში მონაწილეობის მიღება, ვფიქრობთ, შიშობდნენ, რომ მიღებული შედეგები მათ უარყოფითი ხედვით წარმოაჩენდა და ეს იმის მიუხედავად, რომ აღვუთქვით ანონიმურობის დაცვა. შესაძლოა დიდ როლს უნდობლობის ფაქტორიც თამაშობდა.

შერჩეული 10 სკოლიდან გამოკითხვას მხოლოდ დასავლეთ საქართველოს ექვსი სკოლა (ბათუმის 3 საჯარო და 1 კერძო სკოლა; ქუთაისი 1 კერძო სკოლა; ქობულეთის 1 საჯარო სკოლა) დათანხმდა. გამოკითხულ იქნა 105 მასწავლებელი, 123 მოსწავლე და 112 მშობელი.

კითხვარის დიზაინი და პროცედურები:

მოსწავლეთა და მშობელთა კითხვარები ადაპტირებულია ალბანეთის განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ ჩატარებული კვლევის მიხედვით (AMoES, 2009). ალბანეთის განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს კითხვარი შექმნეს დარგის ექსპერტებმა, რომლებიც ეძებდნენ კლასში ბავშვთა უფლებების დაცვის და დემოკრატიული საგანმანათლებლო პრაქტიკის გაუმჯობესების გზებს. ჩვენ მიერ

ჩატარებული კვლევის დროს მოხდა კითხვარის ადაპტირება/რედაქტირება. კითხვარში გამოყენებული იყო ფრენსის ლიკერტის მიერ შემუშავებული სკალა, „ძალიან კარგად, კარგად, ცუდად, არ ვიცი“(AMoES, 2001: 2). როგორც მალაიზიელი ეკონომიკისა და მეცნიერების მენეჯმენტის მკვლევარი, დოქტორი სამარ რაჰი (University Sultan Zeinal Abidini, Economy and Science Management Research scholar) აღნიშნავს, ლიკერტის ტიპის სკალები გავრცელებული მეთოდია პირადი დაკვირვებებისა და დამოკიდებულებების გასაზომად (Rahi, 2017).

მასწავლებელთა კითხვარი 17 ღია შეკითხვას მოიცავდა. ისინი კვლევისთვის სპეციალურად შევიმუშავეთ. მშობელთა და მოსწავლეთა კითხვარების მსგავსად მასწავლებელთა კითხვარის მიზანი იყო სკოლაში ბავშვთა უფლებების დაცვისა და დემოკრატიული მმართველობის მდგომარეობის შესახებ ინფორმაციის მოპოვება.

კვლევის ჰიპოთეზები:

სამეცნიერო ლიტერატურის მიმოხილვისა და პედაგოგიური დაკვირვების საფუძველზე შემუშავდა რამდენიმე ზოგადი ხასიათის ჰიპოთეზა, რომელთა შემოწმებაც წინამდებარე კვლევით დავისახეთ მიზნად. კერძოდ, ვივარაუდეთ, რომ:

- საქართველოს ზოგიერთ სკოლას არ აქვს დემოკრატიული მმართველობის რეალური გამოცდილება;
- სასკოლო საზოგადოების ზოგიერთი წევრი არ იცნობს სკოლის დემოკრატიული მმართველობის პრინციპებს და შესაბამისად ვერც პრაქტიკაში იყენებს;
- სკოლებში, ზოგადად, უსაფრთხო გარემოა, მაგრამ გვხვდება გარკვეული ხარვეზები, რომლებიც ითხოვს ღრმა კვლევას;

მონაცემთა დამუშავება:

რაოდენობრივი კვლევა დამუშავდა SPSS 21 სტატისტიკური ანალიზის პროგრამით. ღია შეკითხვების პასუხები კატეგორიების გარკვეულ რაოდენობამდე იყო დაყვანილი. პასუხების გაანალიზების დროს, აღმოჩნდა, რომ ზოგიერთი თემა მეორდებოდა. თემებს

მივანიჭეთ კოდები, როგორც კვლევის მნიშვნელოვან საკითხებს და როცა მათ პასუხებში ვხვდებოდით, პასუხებსაც შესაბამისი თემების კოდებს ვანიჭებდით.

კვლევის შედეგები

კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, ზოგადი სურათის, გარდა გაიმიჯნა შემდეგი თემები:

1. ცოდნა/ინფორმირებულობა სკოლის დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების შესახებ;
2. ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების მდგომარეობა დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების მიხედვით;
3. სკოლის დემოკრატიული მმართველობის ახალი პრინციპების დამკვიდრების მიმართ სასკოლო საზოგადოების დამოკიდებულებები;

შედეგების განხილვა:

1. ცოდნა/ინფორმირებულობა სკოლის დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების შესახებ.

კვლევამ აჩვენა, რომ სკოლის საზოგადოების ზოგიერთ წევრს არ აქვთ გაცნობიერებული, თუ სინამდვილეში რა არის სკოლის დემოკრატიული მმართველობა და როგორ შეიძლება ჩაერთონ ამ მმართველობაში. დისერტაციაში დეტალურად არის წარმოდგენილი კვლევის ანალიზი, ზუსტად არის მოყვანილი რესპონდენტთა პასუხები, წარმოდგენილია ცხრილები და პროცენტული მაჩვენებლები. წარმოგიდგინებ რამდენიმე მათგანს:

შეკითხვაზე მონაწილეობთ თუ არა სკოლის მმართველობაში მოსწავლეთა უმრავლესობა (74,8%) უარყოფითად პასუხობს (იხ. ცხრილი N.1), ხოლო ამის

საპირისპიროდ დემოკრატიულ მმართველობას, ადასტურებენ, მაგრამ, ღია შეკითხვებზე პასუხებში მაგალითებს ვერ ასახელებენ ან ძირითადად მოჰყავთ არგუმენტი, რომ მათ შესაძლებლობა აქვთ, თავისუფლად გამოხატონ საკუთარი აზრი. სინამდვილეში, სკოლის დემოკრატიული მმართველობა მხოლოდ საკუთარი აზრის თავისუფლად გამოხატვით არ შემოიფარგლება.

ცხრილი N. 1. მონაწილეობთ თუ არა სკოლის მმართველობაში? (მოსწავლეთა პასუხები)

		სიხშირე	პროცენტი
დაშვება	კი	27	22,0
	არა	92	74,8
	სულ	119	96,7
სისტემური	გამოტოვება	4	3,3
სულ		123	100,0

თვისებრივი კვლევის ანალიზმა ასევე აჩვენა, რომ მოსწავლეებმა ისიც კი არ იციან, აქვთ თუ არა სკოლის მმართველობაში მონაწილეობის უფლება. ზოგიერთი მოსწავლე წერს: *“სკოლის მმართველობაში მონაწილეობის მიღება არ შედის მოსწავლეთა უფლებებში, შესაბამისად, არ ვლებულობ მონაწილეობას”*.

დავინტერესდით, გაგვეჩვენა თუ რამდენად ინფორმირებული არიან მასწავლებლები სკოლის დემოკრატიული მმართველობის პრინციპებში, მათი განმარტებები ასეთია:

„როდესაც ადამიანი გრძნობს პიროვნულ თავისუფლებას, არ იზღუდება არც თანამდებობრივად მასზე მაღლა მდგომი პირისა და არც თანასწორი პოზიციიდან. როდესაც ფიქრობ, ცხოვრობ, საქმიანობ, საუბრობ ყოველგვარი ზეწოლის გარეშე და შენი ქმედებით არ აზარალებ სხვებს“.

„ადამიანს აქვს არჩევანის უფლება. სკოლის დემოკრატიული მმართველობა ნიშნავს, რომ ჩემს საგანში არ მაქვს შეზღუდვები, ნებისმიერ გზას ვიყენებ შედეგზე გასასვლელად“.

„სკოლის დემოკრატიული მმართველობა, ჩემი აზრით, არის, როცა სკოლის მასწავლებლები და ბავშვები თავისუფლად და თანაბრად არიან. ორივე თანაბარი და თავისუფალია მმართველობა“.

„დემოკრატიული მმართველობაა, როცა სკოლის ადმინისტრაცია ითვალისწინებს მასწავლებელთა, მოსწავლეთა და მშობელთა მოთხოვნებს“.

„სკოლას არ მართავს ერთი ადამიანი. სკოლას მართავს თითოეული მისი წევრი. თუ ქვეყანაში არ არის დემოკრატიული მმართველობა, მაშინ სკოლა ვერ იქნება დემოკრატიული“.

შეკითხვაზე რა პრინციპებით უნდა იმართებოდეს სკოლა და ვინ უნდა მართავდეს მას,, მასწავლებელთა აზრი სხვადასხვაგვარია:

„სკოლის მართვის პრინციპები, ვფიქრობ, ყველასთვის ერთნაირი არ უნდა იყოს. განსხვავებულია ქალაქისა და სოფლის სკოლები. სკოლას უნდა მართავდეს მცოდნე და ენერგიული მენეჯერი მოქმედ სამეურვეო საბჭოსთან ერთად. „მოქმედში“ ვგულისხმობ დაინტერესებული და მიუკერძოებელი სამეურვეო საბჭოს შემადგენლობას, რომელიც ობიექტურად ჩაერთვება სკოლის მართვაში“.

„დემოკრატიული აღზრდის პრინციპებით სკოლას უნდა მართავდეს კომპეტენტური მასწავლებლებისგან შემდგარი რამდენიმეკაციანი ჯგუფი“.

„სკოლა უნდა იმართებოდეს დემოკრატიული პრინციპებით, სკოლას უნდა მართავდეს დირექტორი“.

კითხვაზე „რას ნიშნავს სკოლის დემოკრატიული მმართველობა. რა კავშირი აქვს ქვეყნის დემოკრატიულ მმართველობასა და სკოლის დემოკრატიულ მმართველობას?“ მასწავლებლები ძირითადად არ პასუხობენ. წარმოგიდგინთ ზოგიერთი მათგანის პასუხებს:

„დემოკრატია სიტყვის თავისუფლებაა. სკოლას არ მართავს ერთი ადამიანი. სკოლას მართავს თითოეული მისი წევრი. თუ ქვეყანაში არ არის დემოკრატიული მმართველობა, მაშინ სკოლა ვერ იქნება დემოკრატიული“.

„როდესაც ადამიანი გრძნობს პიროვნულ თავისუფლებას, არ იზღუდება არც თანამდებობრივად მასზე მაღლა მდგომი პირისგან და არც თანასწორი პოზიციიდან.“

როდესაც ფიქრობ, ცხოვრობ, საქმიანობ, საუბრობ ყოველგვარი ზეწოლის გარეშე და შენი ქმედებით არ აზიანებ სხვებს“.

დემოკრატიულ სკოლაში გაკვეთილებიც დემოკრატიული პრინციპების დაცვით უნდა ტარდებოდეს. სიტუაციის გასარკვევად მასწავლებლებს ვკითხეთ თუ როგორ წარმოუდგენიათ „დემოკრატიული გაკვეთილი“. ამ კითხვას უმეტესობა უპასუხოდ ტოვებს. წარმოგიდგინთ რამოდენიმე მასწავლებლის აზრს:

„დემოკრატიული გაკვეთილი უნდა იყოს მოსწავლის ინტერესებზე აგებული, თითოეული მოსწავლის პასუხი მისაღებია“.

„ინფორმაციის სიღრმისეულ გაგებას უნდა მოიაზრებდეს და მოსწავლე უნდა მსჯელობდეს, საკუთარ აზრს თავისუფლად გამოხატავდეს, თუნდაც იმ შემთხვევაში, თუ მისი მოსაზრება ეწინააღმდეგება საყოველთაოდ გავრცელებულ აზრს“.

როგორც ვხედავთ, სკოლის დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების შესახებ სასკოლო საზოგადოების წევრების ცოდნა ზერელე და ბუნდოვანია, მოსწავლეებს კი იმის თაობაზე წარმოდგენაც არა აქვთ, რაც შეეხება მასწავლებლებსა და მშობლებს, მათი ცოდნა/ინფორმირებულობა მწირია და მოკლებულია პრაქტიკულ გამოცდილებას.

2. ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების მდგომარეობა დემოკრატიული მმართველობის პრინციპების მიხედვით.

დემოკრატიული მმართველობის წარმატებით განხორციელებისთვის მნიშვნელოვანია, სკოლის მმართველობაში ჩართული იყოს სასკოლო საზოგადოების თითოეული წევრი. დავინტერესდით ამ მხრივ როგორია მოსწავლეების და მშობლების, ჩართულობა რადგანაც მასწავლებლები სკოლის მმართველობაში ასე თუ ისე მონაწილეობენ ჩართული არიან, სამეურვეო და პედაგოგიურ საბჭოებში, ადგენენ სასწავლო გეგმებს, ატარებენ გაკვეთილებს და ა.შ.

საკითხის გასარკვევად გამოვკითხეთ VII-XII კლასის მოსწავლეები. როგორც გაირკვა გამოკითხულ მოსწავლეთა უმრავლესობა (67.5%) მოსწავლეთა თვითმმართველობაში მონაწილეობას არ იღებს, მათგან, 28.5%-მა იცის, რომ სკოლაში არსებობს მოსწავლეთა თვითმმართველობა, მაგრამ თვითონ არ არის ჩართული, 17.9% დარწმუნებულია, რომ

სკოლაში არ არის მოსწავლეთა თვითმმართველობა, ხოლო 21.1%-მა არ იცის, არის თუ არა. სკოლის თვითმმართველობაში რესპონდენტთა მხოლოდ 21.1% მონაწილეობს აქტიურად, მაგრამ პრობლემა ისაა, რომ მოსწავლეთა თვითმმართველობის ფუნქციების შესახებ, მათ წარმოდგენა არ აქვთ, ისინი, ძირითადად, კლასგარეშე აქტივობების, ექსკურსიების დაგეგმვით შემოიფარგლებიან. ერთ ერთი რესპონდენტი აღიარებს, რომ ის არის მოსწავლეთა თვითმმართველობის თავმჯდომარე და არც ერთხელ არ ყოფილა თვითმმართველობის შეკრებაზე. ფაქტიურად მოსწავლეთა თვითმმართველობა ფორმალურ ხასიათს ატარებს.

იმითაც დავინტერესდით, თუ რამდენად არიან ჩართული მშობლები სკოლის მმართველობის პროცესში. როცა მათ ვკითხეთ მონაწილეობენ თუ არა სკოლის განვითარების დაგეგმვასა და მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღებაში, 14,3% პასუხობს რომ ხშირად მონაწილეობს, 28,6% ამბობს, რომ მონაწილეობს, მაგრამ ძალიან იშვიათად, მშობელთა 50% კი პასუხობს, რომ ასეთი რამ არ ახსოვს.

ჩვენ გამოვკითხეთ მშობლები იმის გასარკვევად, ტარდება თუ არა სკოლებში ტრენინგები იმის შესახებ თუ როგორ უნდა ჩაერთონ სკოლის მმართველობაში, როგორ მართონ მათი ქცევა და ა. შ. გამოკითხულთა 78,6% აღნიშნავს, რომ ასეთი ტრენინგები არ ტარდება, 36% ამბობს, რომ ესწრება ასეთი სახის ტრენინგებს, ხოლო 14,3% ამბობს, რომ სკოლაში ტარდება ასეთი ტრენინგები, მაგრამ ისინი დაკავებული არიან და ვერ ახერხებენ დასწრებას.

საინტერესოა, რას ფიქრობენ მშობლები იმის შესახებ, თუ როგორ იქცევიან მასწავლებლები, როდესაც მათი შვილები ვერ იგებენახალ მასალას ან მათთვის ესა თუ ის სწავლების მეთოდი უშედეგოა. გამოკითხულ მშობელთა 60, 7 % თვლის, რომ მასწავლებელი ასეთ შემთხვევაში ცვლის სწავლების მეთოდს და ცდილობს, ის მოსწავლეებს ინდივიდუალურად, მოარგოს მშობელთა 17,9% არ არის ინფორმირებული ამის შესახებ, 21,4%-ის აზრით კი მასწავლებელი ამ დროს არაფერს აკეთებს, რადგანაც მოსწავლეთა უმრავლესობა გაკვეთილს, თუ იგებს ამას დადებით შედეგად თვლის. სინამდვილეში ასე არ უნდა იყოს. მასწავლებელი უნდა ითვალისწინებდეს ყოველი

მოსწავლის ინდივიდუალურ შესაძლებლობებს და მათ ინდივიდუალურად უნდა უდგებოდეს.

მასწავლებელს უნდა სწამდეს აღსაზრდელთა შესაძლებლობების, იმედი უნდა ჰქონდეს, რომ თითოეული მოსწავლე შეძლებს წარმატების მიღწევას და მოსწავლის სწავლასთან დაკავშირებით თავისი დადებითი დამოკიდებულება მშობლებსაც აგრძნობინოს. ამის გასარკვევად მშობლებს დავუსვით შემდეგი კითხვა: როგორ ფიქრობთ მასწავლებლები დიდ იმედებს ამყარებენ თქვენს შვილზე? გამოკითხულ მშობელთა 46,4% დარწმუნებულია, რომ მასწავლებლები დიდ იმედებს ამყარებენ მის შვილზე, 3,6% თვლის, რომ მასწავლებლებს არა აქვთ მისი შვილის იმედი, ხოლო 42,9% - მა არ იცის, აქვთ თუ არა მასწავლებლებს მისი შვილის იმედი. სამწუხაროდ გამოდის, რომ მშობელთა დიდი ნაწილი არ არის მასწავლებელთან ხშირ კავშირში, ისინი ერთმანეთს არ ესაუბრებიან მოსწავლეთა მიღწევებზე, შესაძლებლობებზე, იმედებზე.

საინტერესოა, რას ფიქრობენ მასწავლებლები მოსწავლეთა და მშობელთა ჩართულობის მდგომარეობაზე სკოლებში.

კითხვაზე რამდენად არის მოსწავლე ჩართული სასკოლო საქმიანობაში? და თუ არის რაში გამოიხატება ეს? მასწავლებლები პასუხობენ:

„აქტიურად არიან ჩართული სასკოლო საქმიანობაში, მონაწილეობას ღებულობენ სხვადასხვა პროექტებში“

„ტარდება ღონისძიებები, დებატები, დისკუტები, კითხვა-პასუხის საღამოები და ა.შ.“

„მოსწავლეები ჩართული არიან სკოლის საქმიანობაში. კერძოდ სამეურვეო საბჭოს საქმიანობაში. ისინი იცავენ და აკონტროლებენ მოსწავლეთა საქმიანობას“.

კითხვაზე თუ რამდენად არიან ჩართული მშობლები სასკოლო საქმიანობაში? რა შედეგი მოაქვს ამას? - პასუხები ასეთია:

„დაწყებით კლასებში უფრო აისახება მშობელთა ჩართულობა სასკოლო საქმიანობაში, რასაც დადებითი შედეგი მოაქვს“.

„ზოგიერთი მშობელი ჩართულია და დირექციასთან თანამშრომლობის საფუძველზე ცდილობს სასწავლო პროცესის უკეთ წარმართვას, ეს შეიძლება იყოს საკუთარი

გამოცდილების გაზიარება, სიტუაციის კონტროლი, თუ უშუალო მონაწილეობა(ძირითადად ღონისძიებებში).

„მშობლები ნაკლებად არიან ჩართული სასკოლო ცხოვრებაში, ეს კი მათი შვილების ცოდნაზე უარყოფითად აისახება“.

როგორც ვხედავთ, ძირითადად მასწავლებლები არ უჩივიან მოსწავლეთა ჩართულობის პრობლემებს, ისინი თვლიან, რომ მოსწავლეები გარკვეულწილად ჩართული არიან სასკოლო საქმიანობაში, ამის მაგალითად კი ასახელებენ სხვადასხვა პროექტებში, კონფერენციებში, ოლიმპიადებში, საქველმოქმედო აქციებში, დებატებში, სამეურვეო საბჭოში ჩართულობას და ა.შ. რაც შეეხება მშობელთა მონაწილეობას, კვლევამ დაადასტურა, რომ საქართველოში ზოგიერთ სკოლაში ეს ერთ-ერთი მასშტაბური პრობლემაა.

კითხვაზე „არის თუ არა დემოკრატიული მმართველობის საწყისები თქვენს სკოლაში და რაში გამოიხატება ეს?“ მასწავლებლები ასე პასუხობენ:

„მნიშვნელოვანი საკითხები მიიღება პედაგოგიური საბჭოს გადაწყვეტილებით, სადაც ყველა პედაგოგის აზრი არის გათვალისწინებული“ (რესპონდენტი არც კი ახსენებს მოსწავლეს და მშობელს, რომლებიც აქტიური მონაწილე უნდა იყვნენ სკოლის მმართველობაში, თუ დემოკრატიაზეა საუბარი).

„სკოლაში მუშაობენ მოსწავლეთა თვითმმართველობის ორგანოები, სამეურვეო საბჭო, ინკლუზიური განათლება. ყველა პედაგოგი მონაწილეობს სკოლის სასწავლო გეგმის შედგენაში“.

“ჩვენს სკოლაში არის დემოკრატიული მმართველობის საწყისები. გვაქვს საკუთარი აზრის გამოხატვის საშუალება”

„დიახ, თითოეული ადამიანი ახერხებს პიროვნული თავისუფლების შენარჩუნებას და ურთიერთობის ფორმები ძალიან ღია და მეგობრულია. ჩვენს სკოლაში ადამიანები ერთმანეთის აზრებს და მდგომარეობას პატივს სცემენ და გაგებით ეკიდებიან“.

როგორც კვლევა ადასტურებს, მასწავლებლებში თანამშრომლობა და გუნდური მუშაობა არასწორადაა გაგებული. რა თქმა უნდა ურთიერთ პატივისცემა და მეგობრობა გუნდური მუშაობის და თანამშრომლობის დროს უმნიშვნელოვანესია, მაგრამ რეალურად თანამშრომლობა და გუნდური მუშაობა სულ სხვა საქმიანობას მოიცავს. იგი გულისხმობს სკოლის ერთობლივ მართვას, გადაწყვეტილებების დემოკრატიული გზით

მიღებას, გამოცდილების გაზიარებას, დისკუსიას, კომუნიკაციას, საერთო მიზნის ქონას და ამ მიზნის მისაღწევად ერთობლივი გეგმის შემუშავება განხორციელებას; ერთმანეთის წარმატების გაზიარებას და ბედნიერებას.

სკოლებში დემოკრატიული პროცესების უკეთ აღწერისათვის საჭიროდ მივიჩნიეთ, გაგვერკვია, ითვალისწინებენ თუ არა ადამიანთა უფლებების დაცვის პრინციპს მმართველობის დროს.

კვლევამ აჩვენა, რომ საქართველოში მოსწავლეთა უმრავლესობა არ არის დისკრიმინაციის მსხვერპლი, მათ არ არჩევენ ჩაცმულობის, სამეგობრო წრის თუ ცხოვრების სტილის გამო. შეუძლიათ თავისუფლად გამოხატონ საკუთარი აზრი და შეხედულებები, მაგრამ სამწუხაროდ მოსწავლეებიც, არიან რომლებიც ასე არ ფიქრობენ, ამიტომაც ამ კუთხის გასაკეთებელი ჯერ კიდევ ბევრია. მაგალითად, თუ მოსწავლეთა 77,2 % თავისუფლად გამოხატავს საკუთარ აზრს და შეხედულებებს, დარჩენილი 22,8% თვლის, რომ მას საკუთარი აზრის გამოხატვის უფლება არ აქვს, ეს იმის დასტურია, რომ სკოლაში აზრის თავისუფლება სრულყოფილად უზრუნველყოფილი არ არის, შესაბამისად, სკოლის დემოკრატიზაციისათვის ბევრი ღონისძიების და აქტივობის დაგეგმვაა საჭირო. ასევე, გამოკითხულ მოსწავლეთა 61% მიიჩნევს, რომ სკოლაში ჩაცმულობას, სამეგობრო წრეს, თუ ცხოვრების წესს არავის უწუნებთ, თუმცა 39% ასე არ ფიქრობს, ასე, რომ, ამ მხრივაც გასაკეთებელი ბევრია და ვერ ვიტყვით, რომ ჩვენში სკოლები მთლიანად დემოკრატიულია და დემოკრატიულად იმართება. იკვეთება სერიოზული პრობლემები, კერძოდ დისკრიმინაცია, თავისუფალი აზრის გამოხატვის შეზღუდვა და ა.შ.

დავინტერესდით, რას ფიქრობენ მასწავლებლები დღევანდელ სასკოლო საგანმანათლებლო სისტემაზე, მათი აზრით ისწავლება თუ არა სკოლაში ცხოვრება.

კითხვაზე: *როგორ ფიქრობთ ჩვენს სკოლებში უვითარდებათ თუ არა მოსწავლეებს პრაქტიკული უნარ - ჩვევები, ისწავლება თუ არა ცხოვრება. მოიყვანეთ მაგალითები, მასწავლებლები პასუხობენ:*

„კლასსაათები და კლასგარეშე ღონისძიებები ემსახურება პრაქტიკული უნარ-ჩვევების განვითარებას, თუმცა გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს სამოქალაქო განათლების გაკვეთილებს“

„ბევრი პრაქტიკული უნარ-ჩვევა უვითარდებათ, თუმცა ზოგადად პროფორიენტაციის სკოლებში უფრო კონკრეტული საკითხები ისწავლება“

“მოსწავლეთა ნაწილი კარგად ფლობს პრაქტიკულ უნარ-ჩვევებს. აკეთებენ სასკოლო პროექტებს და მონაწილეობას იღებენ სხვადასხვა ტურებსა თუ კონფერენციებში, თუმცა ამ მიმართულებით მაინც ბევრია გასაკეთებელი და სკოლის უმთავრესი მიზანი- მოსწავლემ მიზნობრივად გამოიყენოს სკოლაში მიღებული ცოდნა- ჯერ კიდევ მიუღწეველია”.

„რა თქმა უნდა, ყოველდღიურად უვითარდებათ პრაქტიკული უნარ-ჩვევები, ვასწავლით სამოქალაქო განათლებას და ეკოლოგიას, რაც მოსწავლეებში აისახება ადამიანთა ურთიერთობებში და გარემოს დაცვაში. უფრო ხილვადიან ბუნებას და ა. შ.“

„იმ დროის განმავლობაში, რასაც მოსწავლე სკოლაში ატარებს მშობლის გარეშე ხდება უფრო დამოუკიდებელი და თანატოლებთან ურთიერთობისას უვითარდება პრაქტიკული უნარ-ჩვევები. მაგ: ბავშვები ულოცავენ და აღნიშნავენ ერთმანეთის დაბადების დღეებს“.

„ჩვენს სკოლაში კონკრეტულად ვმუშაობთ პრაქტიკული უნარ-ჩვევების გამომუშავებაზე, მაგალითად, მათემატიკაში ფართობის შესწავლისას მასწავლებელი ავალებს მართკუთხედის ან კვადრატის ფორმის საკლასო ოთახის ფართობის გამოთვლას, საბუნებისმეტყველო საგნებში თეორიასთან ერთად იგეგმება მრავალფეროვანი პრაქტიკული აქტივობები“.

„პრაქტიკული უნარ-ჩვევები ცდების ცატარების დროს უვითარდებათ, ისიც უმნიშვნელოდ. ცხოვრებას ნამდვილად ვერ სწავლობენ გაკვეთილებზე“.

„ჩემი საგნიდან გამომდინარე, პრაქტიკული უნარ-ჩვევების გამომუშავებისთვის აუცილებელია ქიმიის ლაბორატორიის აღჭურვა რეაქტივებით“.

როგორც ვხედავთ, მასწავლებელთა ერთი ნაწილი თვლის, რომ სკოლაში მოსწავლეებს უვითარდებათ პრაქტიკული უნარ-ჩვევები და ისწავლება ცხოვრება, ხოლო

ნაწილის აზრით კი, არ ისწავლება ცხოვრება, ხოლო პრაქტიკული უნარ-ჩვევები ნაწილობრივ უვითარდებათ.

3. სკოლის დემოკრატიული მმართველობის ახალი პრინციპების დამკვიდრების მიმართ სასკოლო საზოგადოების დამოკიდებულებები.

საჭიროდ ჩავთვალე გამეგო სასკოლო საზოგადოების დამოკიდებულებები იმ სიახლეების მიმართ, რომლებიც სკოლაში უნდა დაინერგოს, მაგალითად, სკოლის მმართველობის საკითხებში რეალური მონაწილეობის მიღება, მასწავლებლებზე მოსწავლეების მიერ სასწავლო თუ თემატური გეგმების შედგენაში დახმარება/მონაწილეობის მიღება და ა.შ. აღმოჩნდა, რომ გამოკითხულ მოსწავლეთა უმრავლესობა საჭიროდ და აუცილებლადაც კი მიიჩნევს სკოლის მმართველობაში ჩართულობას. ისინი ამბობენ, რომ მათ უკეთ ესმით თანატოლების და შესაბამისად უკეთ წარმართავენ სასწავლო პროცესს.

ამავე თემაზე მასწავლებელთა აზრიც საინტერესოა. ერთი ნაწილი თვლის, რომ მოსწავლეებს გაუჭირდებათ საკუთარი სწავლის დაგეგმვა და ორგანიზება, სილაბუსების, საგაკვეთილო გეგმების მომზადება არ შედის მათ კომპეტენციაში და რომ ეს მასწავლებლის მოვალეობაა. ერთი მასწავლებელი ამბობს, რომ ეს შესაძლებელია მხოლოდ ექსპერიმენტულ შემთხვევაში, სისტემურად მოსწავლეებისთვის გამოიწვევს ქაოსს ამ უფლებების გადაცემა.

დანარჩენი მასწავლებლები გამოთქვამენ აზრს, რომ მოსწავლეთა ჩართულობა სილაბუსების, საგაკვეთილო გეგმების და სასკოლო საკითხების მოგვარებაში საინტერესო და სახალისო იქნება. მასწავლებელმა უნდა აგრძნობინოს მოსწავლეს, რომ ენდობა. ნდობა გაზრდის მათ პასუხისმგებლობასა და მოტივაციას. მასწავლებელი ამ შემთხვევაში იქნება მიმართულების მიმცემი, კომპეტენტური პირი, რომელიც დაეხმარება მოსწავლეებს საკუთარი სწავლის სწორად დაგეგმვასა და ორგანიზებაში.

კვლევის ძირითადი შედეგები

1. საქართველოს ზოგიერთ სკოლაში დემოკრატიული მმართველობის ამჟამინდელი მდგომარეობა

დემოკრატიული მმართველობა. კვლევის შედეგების მიხედვით, გამოკითხულ სკოლებში დემოკრატიული მმართველობა საწყის ეტაპზეა. კერძოდ, ზოგიერთ სფეროში დემოკრატიული მმართველობა იკიდებს ფეხს, ზოგიერთში კი საერთოდ არ იგრძნობა. მაგალითად, მასწავლებლების, მოსწავლეებისა და მშობლების მიერ მოწოდებული ინფორმაციის მიხედვით, სკოლის მართვასთან დაკავშირებულ საკითხებს ჯერ კიდევ დირექტორი წყვეტს. როცა საქმე პედაგოგიურ საკითხებს ეხება, მასწავლებლები თვითონ იღებენ გადაწყვეტილებას. კერძოდ, თუ როგორ ჩაატარონ გაკვეთილი, რა სასწავლო მეთოდებით იხელმძღვანელონ და რა წესები დაადგინონ. ეს, ძირითადად მოსწავლეებისა და მშობლების ჩარევის გარეშე ხდება.

ურთიერთობები. კვლევაში ჩართულ სკოლებში არსებული ურთიერთობები გარკვეულწილად დემოკრატიულია, თუმცა მათი განვითარებისათვის გასაკეთებელი ჯერ კიდევ ბევრია. მაგალითად, ზოგიერთი სკოლის დირექტორის მენეჯმენტის სტილი ზემოდან-ქვემოთ მმართველობის პრინციპს ემყარება, ანუ ყველა მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებას დირექტორი იღებს და მასწავლებლებს გადასცემს შესასრულებლად. პედაგოგები მოსწავლეებთან ან მშობლებთან ურთიერთობების ჩამოყალიბების გარეშე მუშაობენ. არადა, ეს ურთიერთობები მათ კომფორტულ გარემოს შეუქმნიდა და ახალი იდეების განხილვას და ცვლილებების განხორციელებას გაუადვილებდა. თუმცა სკოლებში მოსწავლეთა თვითმმართველობა არსებობს, გამოკითხულთა პასუხების თანახმად, ფიქტიურ ხასიათს ატარებს და მნიშვნელოვან სასკოლო მიმართულებებზე, მარეგულირებელ დოკუმენტებზე/პოლიტიკაზე გავლენის მოხდენის უნარი არ შესწევს.

სასწავლო პროგრამა/კურიკულუმი. გამოკითხვის მონაცემების მიხედვით, სასწავლო პროგრამაზე დაყრდნობით, რომელსაც თავის მხრივ სახელმწიფო გასცემს, მასწავლებლები განსაზღვრავენ თუ როგორ მოხდება პროგრამის კლასში გადატანა და გაკვეთილების გეგმის შედგენა. ამას მასწავლებლები მოსწავლეებთან ან მშობლებთან კონსულტაციების გარეშე განსაზღვრავენ.

სასკოლო გარემო. მოსწავლეების მიერ გაცემული პასუხების მიხედვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ სასკოლო გარემო უსაფრთხოა და მცირეა ძალადობის ნიშნები ან ძალადობის შიში. რესპონდენტების რაოდენობა, ვინც მიიჩნევს, რომ მაღალია ბავშვთა უფლებების დარღვევის დონე ძალიან მცირეა (3.6%).

2. დემოკრატიული მმართველობის შესახებ საქართველოს ზოგიერთ სკოლაში არსებული მოსაზრებები

დემოკრატიული მმართველობა. არსებული მოსაზრებების თანახმად, სკოლების უმრავლესობაში სურთ დემოკრატიული მმართველობის დანერგვა, ზოგისთვის კი სულერთია, ან ფიქრობენ რომ არ არის საჭირო. მაგალითად, რამდენიმე მასწავლებელმა აღნიშნა, რომ დემოკრატიული მმართველობა ნიშნავს ყველასთვის თანაბარი ხმის უფლებას, სკოლის დირექტორის ჩათვლით, და უთითებდნენ, რომ მათ უფრო მეტი წვლილი უნდა შეჰქონდეთ სასკოლო პოლიტიკის შესახებ გადაწყვეტილებების მიღებაში. მოსწავლეების 78.6% თვლის, რომ სკოლისთვის მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღებისას მათი აზრი საერთოდ ან იშვიათად უკითხავთ. მოსწავლეთა მმართველობის შესახებ ღია კითხვების შედეგების მიხედვით გამოკითხულები მიიჩნევენ, რომ ეს არაეფექტური და ძალაუფლების გარეშეა, ზოგი თვლის, რომ სკოლას საერთოდ არ სჭირდება მსგავსი მმართველობა. მშობლების უმრავლესობამ იცის მშობელთა საბჭოების არსებობის შესახებ და ფიქრობენ, რომ ისინი ზოგადად კარგად მუშაობენ. კითხვაზე, თუ რამდენად არიან ისინი პედაგოგიური გადაწყვეტილებების მიღების, მაგალითად, მათი შვილების სწავლებაში, ან სასწავლო შინაარსში ცვლილებების შეტანის პროცესებში ჩართული, მშობლების უმრავლესობა პასუხს აყოვნებდა და აღნიშნავდა, რომ ამ საკითხებში მასწავლებლები უფრო კვალიფიციურები იყვნენ.

ურთიერთობები. ზოგადად, მშობლებს კარგი ურთიერთობები აქვთ მასწავლებლებთან და ნეგატიურობა ნაკლებად შეიმჩნეოდა. მშობლები მიიჩნევენ, რომ მასწავლებლები პოზიტიურად არიან განწყობილნი მათი შვილების მიმართ და სამუშაოსაც კარგად ასრულებენ. მასწავლებლები კი წუხან, რომ მშობლები სასკოლო საქმიანობაში ნაკლებად არიან ჩართული, არადა ამ საქმეში მათი აქტიური მონაწილეობა მათ შვილებზე დადებით გავლენას მოახდენდა. მშობელთა ჩართულობა მხოლოდ

ოლიმპიადების, გასვლებისა და მოსწავლეთა ღონისძიებების დაგეგმვაში მონაწილეობით შემოიფარგლება.

სასწავლო პროგრამა. როგორც აღვნიშნეთ, მშობლები მიიჩნევენ, რომ მათი შვილების სწავლაზე მხოლოდ მასწავლებლები არიან პასუხისმგებელი. ისინი სასწავლო პროცესში ჩართვას თავს არიდებენ, მოსწავლეები კი პირიქით ფიქრობენ - გამოკითხულთა უმეტესობა ამ პროცესში თავიანთ ჩართულობას აუცილებლად თვლის. სასწავლო პროგრამის შემუშავებაში ან სასკოლო პოლიტიკის საკითხებში მოსწავლეთა ჩართულობისადმი ზოგიერთი პედაგოგის დამოკიდებულება განსხვავდებოდა. ისინი მიიჩნევდნენ, რომ მაღალი კლასების მოსწავლეები (და არა დაწყებითის) საკმაოდ მომწიფებულნი არიან იმისთვის, რომ მსგავს გადაწყვეტილებებში წვლილი შეიტანონ, მაგრამ სხვები ფიქრობდნენ, რომ ეს სკოლას ქაოსის მდგომარეობაში ჩააყენებდა, ვინაიდან მოსწავლეებს აკლიათ სიმწიფე და მსგავსი გადაწყვეტილებების მიღება არ შეუძლიათ.

სასკოლო გარემო. ზოგადად, მოსწავლეები დადებითად არიან განწყობილი სასკოლო გარემოს მიმართ, ფიქრობენ, რომ ის უსაფრთხოა და მათ შესაბამისად ეპყრობიან. გამოკითხულ მოსწავლეთა უმრავლესობამ არ იცოდა სასკოლო პოლიტიკის შემუშავებაში მონაწილეობის უფლება თუ ჰქონდა. მშობლები მშობელთა საბჭოებს/კომიტეტებს დადებითად აფასებდნენ, მაგრამ მის შესახებ არ ჰქონდათ სპეციფიური ცოდნა. მასწავლებლები ზოგადად დადებითად იყვნენ განწყობილი სასკოლო გარემოს მიმართ, მაგრამ ზოგიერთი მათგანი მიიჩნევდა, რომ მათ უფრო დიდი როლი უნდა ჰქონოდათ საერთო გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.

3. დემოკრატიული მმართველობის დაბრკოლებები საქართველოს ზოგიერთ სკოლაში

დემოკრატიული მმართველობა. როგორც გამოკითხვიდან გაირკვა, დემოკრატიული მმართველობის ერთ-ერთი დაბრკოლება სკოლის მენეჯმენტშია, რომელიც ზემოდან-ქვემოთ მართვის პრინციპით ხორციელდება და რჩება ავტოკრატიული მმართველობის ფორმატში. ეს, შესაძლოა, იმით იყოს განპირობებული, რომ შესაბამისი ტრენინგები ნაკლებად ტარდება. ზოგადი თვალსაზრისით მასწავლებლები კმაყოფილი არიან, თუმცა მოსწავლეებისადმი ნდობის ნაკლებობამ და მშობლებისადმი ნეგატიურმა

დამოკიდებულებამ, შესაძლოა, გავლენა მოახდინოს საერთო გადაწყვეტილების მიღების პროცესში მათს ჩართულობაზე უარყოფითი გავლენა მოახდინოს.

ურთიერთობები. დემოკრატიული მმართველობა ეფექტურად რომ წარიმართოს, სკოლის საზოგადოების წევრებს შორის ურთიერთნდობის ატმოსფერო სუფევდეს. გამოკითხვის შედეგების გაანალიზებამ იმ დასკვნამდე მიგვიყვანა, რომ მასწავლებლები მოსწავლეებს მნიშვნელოვანი საკითხების გადაწყვეტას ნაკლებად ანდობენ, დირექტორებიც შიდა სასკოლო საქმიანობაში სასკოლო საზოგადოების წევრებს ნაკლებად ირევენ, არ ენდობიან მათ. ზოგიერთი მშობელი კი საკუთარ შესაძლებლობებში არ არის დარწმუნებული, რომ სასკოლო საქმიანობაში აქტიურად ჩაერთოს.

სასწავლო გეგმა. ამ დროისთვის, სასწავლო პროგრამას მთლიანად მასწავლებლები აკონტროლებენ. როგორც ეს პასუხებიდან ჩანს, ისინი მიიჩნევენ, რომ ეს „მათი“ სფეროა და სავარაუდოდ, მოსწავლეების ან მშობლების ჩართულობის წინააღმდეგნი იქნებიან. მასწავლებლები მოსწავლეებს იმდენად არ ენდობიან, რომ ამ სფეროში ჩართონ.

სასკოლო გარემო. ეს ის სფეროა, სადაც შეზღუდული დემოკრატიული მმართველობა ყველაზე ნათლად ჩანს. სკოლებში შეზღუდულია ტრენინგები, არ ხდება ადამიანის უფლებების დაცვის შესახებ კანონების გაცნობა, და ფაქტობრივად მასწავლებლებს, მშობლებსა და მოსწავლეებს შორის ერთიანი სულისკვეთება არ იგრძნობა. თუ სკოლას დემოკრატიულ მმართველობაზე გადასვლა სურს, ეს მიდგომები აუცილებლად უნდა შეცვალოს.

კვლევის შეზღუდვები

როგორც დასაწყისში აღვნიშნეთ, ჩვენ მხოლოდ ექვსი სკოლა გამოვიკვლიეთ, ამიტომაც შედეგების ფართოდ განზოგადება საქართველოს სკოლებში არსებული მდგომარეობის სრულ სურათს ვერ მოგვცემს. თუკი მსგავსი კვლევა მომავალში ჩატარდება, სასურველი იქნება სხვა დიზაინის გამოყენება ან მეტი სკოლის გამოკითხვა. ჩვენი კვლევის უპირატესობას კი წარმოადგენს ექვსი სხვადასხვა ტიპის სკოლის მშობლების, მოსწავლეებისა და მასწავლებლების დონეზე იდეების, ფიქრების და

მოსაზრებების წარმოჩენა. უფრო მსხვილი კვლევა მოგვცემს სრულყოფილ შედეგებს, რომელიც დაეთანხმება ან განავრცობს ჩვენი კვლევის მონაცემებს.

დასკვნა

როგორც ჩვენ მიერ ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, სკოლების მმართველობის დემოკრატიულ პროცესზე გადასვლა დიდ იმედებს იძლევა. ვინაიდან ბავშვები სოციალურ გარემოში სწავლობენ, დემოკრატიული მმართველობის სკოლის ნაწილად ქცევა დაფარულ სასწავლო პროგრამას ქმნის. ეს მოსწავლეებს საშუალებას მისცემს, უფრო ფართო წარმოდგენა იქონიონ დემოკრატიაზე, სკოლისავე მაგალითით შეისწავლიან და კიდევაც გამოცდიან მას. მშობლების საგანმანათლებლო პროცესში ჩართვა უზრუნველყოფს, იმას, რომ ეროვნული უმცირესობები არ იქნებიან დაჩაგრული ან იგნორირებული, რომ მათაც შეეძლებათ სასწავლო პროცესში მონაწილეობის მიღება. როცა სკოლის დირექტორები სამეურვეო საბჭოებს, მასწავლებლებს, მშობლებსა და მოსწავლეებს საშუალებას აძლევენ წვლილი შეიტანონ გადაწყვეტილებებში, იმასთან ერთად, რომ ეს მათ პასუხისმგებლობას ამსუბუქებს, ყველა მონაწილე მხარის მოვალეობებსაც ზრდის. ამ ჯგუფების წესების და პოლიტიკის განხორციელების პროცესებში მონაწილეობით იზრდება მათი პასუხისმგებლობა წარმატების მიღწევისათვის. ვიმედოვნებთ, ჩვენი კვლევის შედეგად მიღებული ცოდნა დაეხმარება საქართველოს სკოლებს, დაინახონ არსებული გამოწვევები და გამოიყენონ რეკომენდებული მიდგომები, რომ გააუმჯობესონ და უფრო განავითარონ დემოკრატიული მმართველობა სკოლებში, რაც საბოლოო ჯამში სარგებლობას არა მარტო სკოლის მოსწავლეებს, არამედ მთელ საზოგადოებასაც მოუტანს.

დასკვნები და რეკომენდაციები

ნაშრომში განხილულ თეორიულ მასალაზე დაყრდნობით და ჩატარებული კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, ჩამოვყალიბეთ შემდეგი დასკვნები და რეკომენდაციები:

1. დისეტაციაში ნაჩვენებია, რომ თანამედროვე ეპოქაში, სადაც სამყარო გამუდმებით იცვლება, საჭიროა სკოლამ აღზარდოს მოსწავლეები, რომელთაც შეეძლება კრიტიკული და შემოქმედებითი აზროვნება, სწორი და თავისუფალი არჩევანის გაკეთება, თანაცხოვრება, ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების დაფასება, ცვალებად სამყაროში ცხოვრება და ამ ცვალებადობის მართვა. სწორედ ამიტომ სკოლა უნდა გადავიდეს დემოკრატიული მმართველობის სისტემაზე, რაც გულისხმობს სკოლაში დემოკრატიული პრინციპების შემოღებას და დაცვას.

2. ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში დემოკრატიული პროცესების განვითარებისთვის მნიშვნელოვანია ადამიანთა უფლებების დაცვის პრინციპის გათვალისწინება. იგი გულისხმობს სკოლის საზოგადოების ყოველი წევრის პირადი, სოციალური, კულტურული და პოლიტიკური უფლებების დაცვას; სკოლის მმართველობაში სკოლის საზოგადოების წევრებისთვის თანაბარი ჩართულობის

უფლებას; გამჭვირვალობას; დისკრიმინაციის დაუშვებლობას; მრავალფეროვნების დაფასებას; სკოლაში უსაფრთხო გარემოს შექმნას; სწავლება/სწავლის პროცესის ადამიანთა/ბავშვთა უფლებების დაცვის პრინციპებზე დაყრდნობით წარმართვას; სკოლის საზოგადოების ყოველი წევრის მიერ ადამიანთა უფლებების შესახებ ცოდნას, გაგებას და ყველანაირ სიტუაციაში მათ გამოყენებას.

3. სკოლაში უპირველესად ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთობები უნდა დამყარდეს, რაც გულისხმობს სასკოლო საზოგადოების წევრების ფსიქოლოგიურ უსაფრთხოებას, აზრის თავისუფლად გამოხატვას, წარმატებისა და წარუმატებლობის შესახებ ღია და გულწრფელ მსჯელობას, კოლექტიური გადაწყვეტილებების მიღებას, ცვლილებების გატარებას და ტრანსფორმაციას. სასკოლო საზოგადოების წევრებმა უნდა გაითვალისწინოს ნდობის მოპოვების შემდეგი პრინციპები: სამართლიანობა, პატიოსნება და გულწრფელობა; პროფესიონალიზმი და კომპეტენტურობა; თანამშრომლობა, გუნდური მუშაობა, ჩართულობა, გადაწყვეტილებების დემოკრატიული გზით მიღება; ეფექტიანი კომუნიკაცია; მრავალფეროვნების დაფასება; ეთიკური ქცევა.

ასევე, გასათვალისწინებელია, რომ არ არსებობს ნდობაზე დაფუძნებული ურთიერთობების ერთი უნივერსალური მეთოდი. ყოველმა სკოლამ უნდა ითანამშრომლოს იმ საზოგადოებასთან, რომელსაც ემსახურება და მოიძიოს მისთვის შესაფერისი ნდობის მოპოვების სტრატეგიები. სასურველია, სკოლაში ჩამოყალიბდეს ჯგუფი, რომლის პასუხისმგებლობაც იქნება სასკოლო საზოგადოების წევრთა შორის ნდობის შეფასების ინსტრუმენტის შექმნა, ძლიერი და სუსტი მხარეების გამოკვეთა, შეკრებილი ინფორმაციის სასკოლო საზოგადოების ყოველი წევრისთვის გაცნობა და სამომავლო მიზნების ერთობლივი დასახვა.

4. თეორიული და პრაქტიკული კვლევის შედეგად დადასტურდა, რომ ეთიკური ქცევის პრინციპი უმნიშვნელოვანესია სკოლის დემოკრატიული მმართველობის წარმატებით განხორციელებისთვის. სკოლაში ეთიკური პრინციპების დაცვა გულისხმობს სასკოლო საზოგადოების წევრების მიერ ეთიკურ-დემოკრატიული ქცევის წესების განსაზღვრას და დაცვას, მიუკერძოებელი გადაწყვეტილებების მიღებას,

ეფექტიან კომუნიკაციას, თანამშრომლობას, თანამონაწილეობას, გამჭვირვალობას, კორუფციის აღმოფხვრას, კეთილსინდისიერებას, ნდობას, სამართლიანობას, ადამიანთა უფლებების დაცვას და ა.შ.

ყოველ დემოკრატიულად ორგანიზებულ სკოლაში სასკოლო საზოგადოების თითოეული წევრის ჩართულობით უნდა შემუშავდეს სასკოლო საზოგადოების წევრების ეთიკის კოდექსი, რომელიც გამომდინარეობს იმ ქვეყნის კანონმდებლობის და საგანმანათლებლო კულტურიდან, რომელ ქვეყანაშიც იწერება და რომელზეც პასუხისმგებელია მთელი სკოლა. სკოლაში რეგულარულად უნდა მოხდეს ეთიკის კოდექსის განახლება, რადგანაც იგი ცოცხალი დოკუმენტია და მუდმივ განახლებას და გადახედვას მოითხოვს.

5. დემოკრატიული მმართველობის დანერგვას ხელს უწყობს დისკრიმინაციისა და ძალადობის აღმოფხვრაზე სასკოლო საზოგადოების წევრების ერთობლივი ზრუნვა. სკოლაში საჭიროა ჩამოყალიბდეს დისკრიმინაციისა და ძალადობის პრევენციისა და ინტერვენციის გუნდი, რომელსაც უხელმძღვანელებს დისკრიმინაციის და ძალადობის პრევენციაზე პასუხისმგებელი პირი. ასეთ გუნდში გაწევრიანებული უნდა იყოს ამავე სკოლის ფსიქოლოგი, მასწავლებელი და სკოლის ადმინისტრაცია.

აღნიშნული გუნდის მიზანი უნდა იყოს სკოლაში დასაქმებული პირების დისკრიმინაციისა და ძალადობის პრევენციასთან დაკავსირებით მოსწავლეთა საჭიროებების შესახებ ცოდნითა და ინფორმაციით აღჭურვა, დისკრიმინაციისა და ძალადობის გამოვლინების დროული მიგნება, საქმის გამოძიება, აღმოფხვრა და დოკუმენტირება.

გუნდმა უნდა შეიმუშაოს დისკრიმინაციისა და ძალადობის გამოვლინებისა და პრევენციის დოკუმენტის ფორმა, რაც მათ და სხვა მასწავლებლებსაც გაუადვილებს მუშაობას. ასეთი დოკუმენტი უნდა მოიცავდეს: ა) დისკრიმინაციისა და ძალადობის შემთხვევის აღწერას (მოსწავლეთა საქციელის აღწერა, მდებარეობა, თარიღი, თვითმხილველების შესახებ ინფორმაცია); ბ) „მოდალადე“ და „მსხვერპლი“ მოსწავლის შესახებ ინფორმაციას (კლასი, ჯგუფი, კლუბის წევრობა თუ სასკოლო ღონისძიებაში მონაწილეობა); გ) გამოძიების ფაქტებს; დ) რეკომენდაციებს; ე) „მსხვერპლი“ და

„მოძალადე“ ბავშვის მიმართ განხორციელებულ საპასუხო ქმედებებს (იქნება ეს დისციპლინარული სახდელი, თავშესაფრის უზრუნველყოფა და ა.შ.); ვ) რეფლექიას.

სკოლამ უნდა უზრუნველყოს აღნიშნული გუნდის განხილვების და დოკუმენტაციის კონფიდენციალურობა. ადმინისტრატორმა აღნიშნული დოკუმენტაცია უნდა შეინახოს უსაფრთხო ადგილას, კაბინეტში, რომელიც გასაღებით იკეტება ან კომპიუტერში, რომელსაც ადევს კოდი. ზოგიერთ სიტუაციაში შეიძლება შემთხვევის კოდირებაც იქნეს საჭირო, რადგანაც მოსწავლის სახელი გვარი არ გამჟღავნდეს. საჩივრების შესახებ დოკუმენტაცია ცალკე უნდა ინახებოდეს, ხოლო დისკრიმინაციისა და ძალადობის შესახებ გამოძიების ამსახველი დოკუმენტები ცალკე ფაილში უნდა ინახებოდეს და იყოს კონფიდენციალური.

6. სკოლა უნდა იმართებოდეს ჩართულობისა და გუნდური მუშაობის პრინციპით. სასკოლო საზოგადოების თითოეული წევრი ჩართული უნდა იყოს სასწავლებლის სკოლის ხედვის, მისიისა და ღირებულებების ჩამოყალიბებაში, სტრატეგიული გეგმის, პოლიტიკის და პროცედურების შემუშავებაში, ანგარისვალდებულების მექანიზმების დანერგვაში და ა.შ.

7. დემოკრატიულად ორგანიზებულ სკოლაში ღირებულებები სკოლის მორალურ კოდექსს უნდა წარმოადგენდეს და სასკოლო საქმიანობაში გადაწყვეტილებების მიღების ძირითადი გზამკვლევი უნდა იყოს. დემოკრატიული სკოლის ღირებულებები შეიძლება იყოს: ადამიანთა უფლებების დაცვა; პროფესიონალიზმი; დამოუკიდებლობა და მიუკერძოებლობა; საქმისადმი ერთგულება; უსაფრთხოება და ა.შ. მნიშვნელოვანია, რომ სასკოლო საზოგადოების წევრებმა ერთობლივად ჩამოაყალიბონ მათი სკოლის ღირებულებები. ეს ხელს შეუწყობს სასკოლო საზოგადოების წევრების მიერ ამ ღირებულებების გააზრებას, გაზრდის ამ ღირებულებების დაცვაზე პასუხისმგებლობას.

8. ყოველ დემოკრატიულად ორგანიზებულ სკოლაში უნდა არსებობდეს დემოკრატიული პრინციპების საფუძველზე შედგენილი მარეგულირებელი დოკუმენტები, რომელთა მიზანია სკოლის განვითარებაზე, სასწავლო გარემოსა და უსაფრთხოებაზე ზრუნვა. მნიშვნელოვანია, რომ ეს დოკუმენტები გუნდური მუშაობის და თანამშრომლობის გზით და ადამიანთა უფლებების დაცვის პრინციპებით, თანაც

სკოლის საზოგადოების ყოველი წევრის აქტიური ჩართულობით იყოს შემუშავებული. აღნიშნული დოკუმენტები ყველასთვის ხელმისაწვდომი და ადვილად გასაგები უნდა იყოს. დაუსვებელია ბუნდოვანობა ან ორაზროვნება. სკოლის საზოგადოების ყოველმა წევრმა უნდა იცოდეს თუ რას უნდა ელოდეს სკოლისაგან და მასაც სკოლის მიმართ რა პასუხისმგებლობები და ვალდებულებები აკისრია.

9. სკოლის დემოკრატიული მმართველობისთვის საჭიროა გადაწყვეტილებების მიღებაში თანაბარი მონაწილეობას იღებდეს სასკოლო საზოგადოების თითოეული წევრი, რადგანაც ერთპიროვნული გადაწყვეტილებების მიღება ვერ შექმნის დემოკრატიულ გარემოს.

10. თანამედროვე საგანმანათლებლო პირობებში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, სკოლას კარგი ლიდერი მართავდეს. სკოლის დირექტორი უნდა იყოს ლიდერთა ლიდერი, რომელსაც შეეძლება ახალი ლიდერების დროულად შემჩნევა და დაჯილდოება, წახალისება. სკოლის ლიდერი დადებით მაგალითს უნდა აძლევდეს სკოლის საზოგადოების წევრებს და ცდილობდეს გუნდის გაუმჯობესებაზე, რათა სკოლის გუნდის თითოეულმა წევრმა როგორც გუნდური ისე ინდივიდუალური თვალსაზრისით უმაღლესი პოტენციალის მიღწევა შეძლოს. სკოლის ლიდერს უნდა სჯეროდეს სასკოლო საზოგადოების წევრების ღირსების და შესაძლებლობების, მას უნდა შეეძლოს ცვლილებები შეიტანოს სხვების ცხოვრებაში, აღიაროს საკუთარი შეცდომები, ოპტიმისტურად განეწყოს წარმატების მიმართ და შექმნას ნდობითა და გულღიადობით გამსჭვალული სასწავლო გარემო.

11. დემოკრატიულად ორგანიზებულ სკოლაში სასურველია ჩამოყალიბდეს ლიდერთა გუნდი, რომლის წევრების შერჩევის კრიტერიუმები ჩამოყალიბდება სასკოლო საზოგადოების თითოეული წევრის აქტიური ჩართულობით. გუნდმა სკოლის საზოგადოების სხვა წევრებს ხშირად უნდა გაუზიაროს გუნდის საქმიანობის მიზნები და ამოცანები, გააცნოს საქმიანობის შედეგები, რეფლექსია და ა.შ. გაზიარება გუნდის წევრებს შორის ჩამოყალიბებს ნდობასა და პატივისცემას.

12. დემოკრატიული სკოლის კულტურის ჩამოყალიბებისათვის საჭიროა სკოლაში შეიქმნას პოზიტიური სასკოლო გარემო, რაც აუმჯობესებს მოსწავლეთა აკადემიურ

მიღწევებს, ავითარებს პოზიტიურ დამოკიდებულებებს და ქცევებს. დემოკრატიულ სკოლაში მასწავლებლები სამართლიანად უნდა ექცეოდნენ და აფასებდნენ მოსწავლეებს, აფასებდნენ მათ პიროვნებას, ხელს უწყობდნენ მოსწავლეთა ფიზიკური, ემოციური და ინტელექტუალური უსაფრთხოების დაცვას.

13. დემოკრატიულ სკოლაში სკოლის ფიზიკური გარემო დემოკრატიული პრინციპების გათვალისწინებით უნდა იყოს მოწყობილი და დადებით გავლენას ახდენდეს სასკოლო საზოგადოების თითოეული წევრის ქცევაზე, ჯანმრთელობაზე და უსაფრთხოებაზე.

14. დემოკრატიულ სკოლაში უნდა არსებობდეს უსაფრთხოების დაცვის ჯგუფი, რომელიც გააკონტროლებს სკოლაში და მიმდებარე ტერიტორიაზე უსაფრთხოების წესების დაცვას, მაგალითად, სკოლის მიმდებარე ტერიტორიაზე ტრანსპორტის უსაფრთხო გადაადგილებას, ხანძრის თავიდან აცილების სტრატეგიების დანერგვას, სასწრაფო დახმარების დროულ გამოძახებას, სკოლის შენობის სისუფთავის დაცვას, აბაზანების, საპირფარეშოების ტუ სხვა ადგილების ჰიგიენური საშუალებებით უზრუნველყოფას, სკოლის ეზოსა და შენობის მოპირკეთებას და ა.შ.

15. დემოკრატიულად ორგანიზებული სკოლის საზოგადოების წევრებს შორის უნდა იყოს პოზიტიური ურთიერთობები. სასკოლო საზოგადოების წევრები ერთმანეთის მიმართ უნდა იყვნენ მეგობრული და კეთილგანწყობილი. სკოლის საზოგადოების წევრები უნდა ფლობდნენ ადამიანური ურთიერთობების მართვის ხელოვნებას და წარმატებით იყენებდნენ სასწავლო პროცესში.

16. დემოკრატიულად ორგანიზებულ სკოლაში სასკოლო პროგრამაც/კურიკულუმიც დემოკრატიული პრინციპებით უნდა იყოს შემუშავებული. მის შემუშავებაში კი აქტიურ მონაწილეობას უნდა იღებდნენ მოსწავლეები და მშობლები. სასკოლო კურიკულუმი მოსწავლეს უნდა ათავისუფლებდეს ვიწრო და შეზღუდული აზროვნებისგან და ტრადიციების მიჯნაზე ახალი შესაძლებლობების გზას აძლევდეს. იგი ხელს უნდა უწყობდეს მოსწავლის ნიჭის და შესაძლებლობების მაქსიმალურ გამოვლინებას, აცნობდეს სოციალური და პოლიტიკური ცხოვრების ტრადიციებს და ამ ტრადიციების

გაგრძელების შესახებ თავისუფალი გადაწყვეტილებების მიღებისათვის ამზადებდეს, მოსწავლეებს თანაცხოვრებას და საერთო სამსახურში ყოფნას ასწავლიდეს.